LANDSKAB

NR 7 2018 99. ÅRGANG S. 192-216

Klimadeprimeret? • Samtale med SLA i Aarhus • Hyllies största park • Den tørre by og den våde by • Vandhåndtering i fire historiske haveanlæg • Bogomtale • Summary

UDFORDRING: DEN GODE PLEJEPLAN

En god og fyldestgørende plejeplan kan være en udfordring for de fleste, som ikke arbejder med den type opgavebeskrivelser til daglig. I OKNygaard hedder løsningen faglig sparring og godt samarbejde.

OKNygaard er en af Danmarks største anlægsgartnervirksomheder med over 500 medarbejdere. De lokale driftsafdelinger løser hver dag opgaver for små- og store virksomheder, offentlige institutioner og kommuner – både lokalt og landsdækkende. Derfor er plejeplaner også en helt integreret del af medarbejdernes hverdag. Rådgivning og tilpasning af plejeplaner er også et vigtigt værktøj til at sikre god service for rådgivende landskabsarkitekt eller kunderne.

”God planlægning og godt samarbejde med rådgiver og kunder er kernen i vores arbejde. Det hjælper til at forventningsafstemme plejeopgaverne samt giver os mulighed for at sikre en faglig høj standard i det produkt, vi leverer,” siger Kim Aaskov, direktør for OKNygaard Drift om arbejdet med plejeplaner.

I OKNygaard oplever, at de plejeplaner, der ligger i et udbud ofte er udarbejdet ud fra en generel og meget basal skabelon. Det kan være godt som udgangspunkt, men ofte er der brug for justeringer.

”Det er en naturlig del af den måde OKNygaard arbejder på, at kunderne tilbydes relevant faglig og erfaringsbaseret sparring omkring pasning og pleje af deres grønne udearealer. Det kan endda være så tidligt i forløbet som selve udbudsprocessen, hvor vi gerne giver vejledning til udformning af plejeplanen,” siger Kim Aaskov og det er ikke tilfældigt, at OKNygaard stiller sig til rådighed på denne måde.

”En god, opdateret og fagligt funderet plejeplan gør arbejdsopgaverne lettere for medarbejderne og sikrer, at kunden får det produkt der forventes. Derfor er samarbejde, rådgivning og tilpasning nøgleord i vores relation med kunderne,” siger Kim Aaskov.

OKNygaard

CREATING ORGANIC PLAYGROUNDS WITH RECYCLED PLASTIC PALISADES / no maintenance and easy to process

FENCING IN LAKES AND STREAMS WITH RECYCLED PLASTIC / durable, no rotting, water resistant and enviromentally friendly

TERRACES & BOARDWALKS FROM RECYCLED PLASTIC BOARDS / water resistant, zero maintenance, no rotting and no splintering

G9
LANDSKAB
PARK & BYRUM
WWW.G9.DK

RECYCLED PLASTIC

FOR SUSTAINABLE AND DURABLE LANDSCAPE SOLUTIONS

DANSKE LANDSKABSARKITEKTER

LANDSKABSARKITEKTER UDSTILLER AFGANGSPROJEKTER

Udover de flotte afgangsudstillinger på Arkitektskolen Aarhus og på Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering har nu også de landskabsarkitektstuderende fra Københavns Universitet fået en afgangsudstilling. Her kan vi opleve bud på, hvordan vores byer og landskaber skal udvikle sig i de kommende år.

De store aktuelle temaer er klimasikring og byudvikling. Man fornemmer et godt analyse- og metodearbejde, skarpe iagttagelsesevner og ikke mindst ambitoner hos de nye landskabsarkitekter. Her er tydeligvis noget, der driver kreativiteten og innovationen frem og skaber den gode løsning til lige præcis dét problem, de arbejder med. De nye landskabsarkitekter kommer ud på arbejdsmarkedet i en tid, hvor faget har fået stor medvind. For nylig kunne man læse i netavisen *Politiken Byrum*, hvordan overborgmesteren i Københavns Kommune har indset betydningen af det grønne i byerne. Han siger: "Der er en kæmpe kærlighed til Københavns grønne arealer, som vi er nødt til at lytte til og tænke ind, når vi udvikler byen. Så ja, vi vil gerne fortælle alle, også Danmarks Naturfredningsforening, at vi godt ved, at vi har et stort ansvar for, at byfolk også skal have adgang til grønt."

For de studerende handler projekterne også om at få egen erfaringer med virkelighedens problemstillinger og skabe faglige relationer. DL-sekretariatets studentermedhjælper Frederik Alexander Guntofte talte med en af de afgangsstuderende, som havde arbejdet med Harte Skov, der også er hjemsted for Landbomuseet Kolding. Frederik beskriver i DL's nyhedsbrev 10. oktober 2018, hvordan projektet var en fortsættelse af den afgangsstuderendes praktikforløb, og hvordan denne havde fortsat samarbejdet med Moos+Looft, efter praktikken ophørte. Den studerende forklarede, hvordan han gennem workshops med de mange frivillige, som driver museet, havde fået en masse viden om, hvad de ønskede, museet skulle udvikle sig til.

Herudover var der projekter om øen Saltholm i Øresund, om Tivoli: 'Identity of an enclosed garden' samt det højaktuelle projekt 'Forest City'.

Åbning af de landskabsarkitektstuderendes afgangsudstilling. Foto Sara Daneshyar Nielsen

Tv. Saltholm. Kort over eksisterende forhold, hvor eksisterende strukturer og spor af bosætninger i nord er markeret.
Th. Forslag til fremtidige indgreb. Øverst tv.: sti i kalkgrav, øverst th.: Hortus Conclusus i Amagerskov inspireret af Duncan Lewis' og Edouard Francois' arbejder, nederst tv.: kirkegården, nederst th.: Nordskov. Projekt og fotos Calum Mitchell

Udstillingen er arrangeret i et samarbejde mellem Københavns Universitet, Jordbrugsakademikerne (JA), Landskabsarkitekternes Forening (LAF), Danske Landskabsarkitekter (DL), Danske Landskabsarkitektstuderendes Forening (FLS), og den er støttet af Frederiksberg Fonden, Science Fonden samt Jordbrugsakademikerne og Landskabsarkitekternes Forening.
Susanne Renée Grunkin,
formand for Danske Landskabsarkitekter

FÆLLES STRUKTURBILLEDE FOR DEN ØSTJYSKE MILLIONBY

Et af de anlæg, der har størst indvirkning på det danske kulturlandskab er motorvejen. Professor ved Arkitektskolen Aarhus Tom Nielsen har gennem flere år bidraget til arbejdet med at åbne samfundets øjne til at se potentialerne i at tænke på de østjyske motorveje som en helhed. Ved at italesætte 'Den østjyske millionby' som en ny stor fortælling, giver det en anden tyngde minimum på niveau med centraliseringen omkring København. Den Østjyske millionby omfatter i alt 19 kommuner – tilsammen omkring 1,5 millioner indbyggere, 700.000 arbejdspladser og dækker et samlet areal på godt 11.500 km^2. Området er i dag landets største samlede vækstområde uden for hovedstadsområdet.

Der er nu taget initiativ til en undersøgelse af de fremtidige regionale vækst- og strukturudviklingsmuligheder. På baggrund af aktuelle data, statistiske nøgletal og forskellige kortgrundlag skal der udarbejdes scenarier for regionens fremtidige udvikling.

DL har fulgt arbejdet specifikt i forhold til det helhedsorienterede og landskabelige perspektiv senest ved konferencen om *Motorveje i Landskabet*, der blev dækket i LANDSKAB 2-2018. Business Region Aarhus, Trekantområdet Danmark, Arkitektskolen Aarhus og Realdania står bag initiativet, og vi ser frem til, at resultaterne af analysen bliver offentliggjort i foråret 2019.
Susanne Renée Grunkin,
formand for Danske Landskabsarkitekter

Den jyske motorvej. Foto Susanne Renée Grunkin

Belysningen gør en forskel . . .

RENO ELEMENTS
LED ARMATUR OG BYRUMSINVENTAR

1 LED SMART LIGHTS vejarmatur op til 6m, og pullerter til belysning af:
Torve, pladser, stier, veje , etc.

2 Kamera overvågning, WI-FI, informations display, højtaler samt batteri lader funktion.

3 Leveres med 1-2-3 LED moduler fra 2320 - 8189 Lumen.
Styring: 1-10V - DALI - SmartNode.
3-4000 Kelvin.

4 I RENO serien fås desuden skraldespande, bænke og stolper.

Rekvirer det nye HESS katalog 2018 for det komplette sortiment af belysningsarmaturer samt byrumsinventar.

www.deluxdk.com

DELUX
DENMARK

RENO ELEMENTS

.hess

D A N S K E LANDSKABSARKITEKTER

CIRKULÆR ØKONOMI

Under overskriften *Landskabsarkitektens bæredygtige hverdag* inviterede DL's Udvalg for cirkulær økonomi endnu en gang til netværksmøde d. 18. september i Akademikertårnet.

Mødet var det andet i rækken, og formålet var denne gang at sætte fokus på vores daglige virke, og de metoder og tanker om bæredygtighed, ressourcetænkning og cirkularitet, der allerede er i vores branche. Deltagerne kunne til arrangementet høre Jeppe Ecklon fortælle om udviklingen af klimaflisen. Henrik Dausell berettede om de aktive og æstetiske valg, som medførte, at store dele af den eksisterende belægning foran Christiansborg blev genbrugt. Sluttelig eksemplicerede Jane Schul, hvordan beplantninger kan blive genanvendt, hvis vi blot er bevidst om deres egenskaber.

Arrangementet blev rundet af med en spændende paneldebat, hvor foredragsholderne fik mulighed for at debattere med hinanden og svare på spørgsmål fra salen. Udvalget er allerede igang med at planlægge det næste møde, som bliver i starten af det nye år, og der er planer om også at holde netværksmøde i Aarhus.

Martin Hedevang Andersen, grundlægger af tegnestuen Out of Office Architecture, bestyrelsesmedlem i DL og initiativtager til DL's Udvalg for cirkulær økonomi

JA TIL LEVENDE LANDSKABER!

Overskriften er lånt fra *Momentum+*, Jordbrugsakademikernes temamagasin nr. 3-2018. At udfolde de syv gode argumenter for, hvorfor landskabsarkitekten kan og bør inddrages i planlægningen af fremtiden, som DL har beskrevet på hjemmesiden, er en idé født af redaktionen selv.

Temanummeret har samlet flere landskabsarkitekters perspektiver på fagets betydning og bringer eksempler på, at der er stort behov for kompetencerne. Det gælder i alle skalaer og i hele Danmark.

I Sønderborg bidrager landskabsarkitekturens helhedspektiv til at realisere kommunens visioner. Kommunen investerer i fremtiden, og i nogle af de prioriterede satsninger spiller byrum og landskab en central rolle. Det fortæller Birgit Thingsgaard om, hun er landskabsarkitekt MDL ansat ved By & Landskab, Sønderborg Kommune.

I den anden ende af landet, og i en anden og mindre skala, taler bl.a. Anne Galmar landskabsarkitekt MDL og MAA om poesi og pragmatisme. I et gårdrum til en andelsboligforening på Nørrebro var præmissen en hel buket af tekniske udfordringer, der skulle løses.

Alligevel viser billederne et tilsyneladende enkelt og ubesværet hovedgreb, hvor der er plads til, at det sociale fællesskab og samvær mellem både børn og voksne kan være det centrale i gårdrummet.

Over hele landet arbejder landskabsarkitekter med regnvandshåndtering og projekterne beriger et område, når både livskvalitet og klimatilpasning er tænkt sammen. Bliver vandet set som en værdifuld ressource, kan vi opnå både øget biodiversitet og smukkere og mere oplevelserige omgivelser. Det fortæller Chanette Ingemann om. Hun er landskabsarkitekt MDL, ansat ved Tegnestuen Vandkunsten.

Susanne Renée Grunkin, formand for Danske Landskabsarkitekter

RUNDE FØDSELSDAGE

75 år: Jane Schul, 25. november
70 år: Anne Mette Østergaard, 28. november
65 år: Henning Looft, 10. november,
Jon David Pape, 7. december
50 år: Jens Pouplier, 25. november
40 år: Thor Rasmussen, 16. december

UDGIVELSESPLAN LANDSKAB

Nr. 8. Udk. 14. december
Nr. 1. Deadline 10. december, udk. 8. februar
Nr. 2. Deadline 28. januar, udk. 5. april

Gårdrum Nørrebrohus, VEGA Landskab Aps. Foto Christian Svennevig

Gellerup Bypark. Foto SLA

LANDSKAB 7 2018

Ansv. redaktør
Annemarie Lund, landskabsarkitekt MDL
Akademisk Arkitektforening,
Åbenrå 34
1124 København K
Telefon +45 26 21 06 33
landskab@landskabsarkitekter.dk

Redaktionsudvalg
Jacob Fischer (fmd.), Steen Bisgaard, Philip Dahlerup Christensen, Ulrik Kuggas, Liv Oustrup, Lulu Salto Stephensen, Anne Dahl Refshauge (suppleant).
Nordisk repræsentation: Malin Blomqvist, Finland; Ulla R. Pedersen, Island; Ingebjørg Finnebråten og Anne Tibballs, Norge; Sabina Richter, Sverige

Korrektur
Tilde Tvedt

Oversættelse
Pete Avondoglio

Annoncer
DG Media as, Havneholmen 33, DK-1561 København V
Casper Sindet Jacobsen. Telefon: +45 33 70 76 38, +45 29 25 04 07
casper.j@dgmedia.dk
Lars Schau Nielsen. Telefon +45 33 70 76 65, +45 26 27 54 75
lars.n@dgmedia.dk
www.dgmedia.dk

Abonnementspriser 2018
I Danmark 1.052,50 kr. inkl. moms og forsendelse.
Norden, Grønland og Europa 1.117,50 kr. inkl. moms og forsendelse.
Norge er undtaget moms, denne fratrækkes
Øvrige udland 1.050,00 kr. inkl. forsendelse.
Løssalg 141,25 kr. inkl. moms, ekskl. porto
Landskab udkommer 8 gange om året

Abonnement
Receptionen, Akademisk Arkitektforening
Telefon: +45 30 85 90 00
reception@arkitektforeningen.dk

Udgiver
LANDSKAB udgives af Danske Landskabsarkitekter, DL,
Peter Bangs Vej 30, DK-2000 Frederiksberg. Telefon +45 33 32 23 54
www.landskabsarkitekter.dk
i samarbejde med Akademisk Arkitektforening

Reproduktion og tryk
Stibo Graphic A/S, Saturnvej 65, 8700 Horsens
Medlem af Danske Specialmedier
ISSN 0023-8066 (papirform)
ISSN 2596-5603 (online)

Forside
Strømningsveje i forbindelse med en skybrudshændelse, Aarhus.
Ill. Katrina Wiberg

193 **Klimadeprimeret?**
Annemarie Lund

194 **Samtale med SLA i Aarhus**
Ulrik Kuggas

200 **Hyllies största park – framtidens park är aldrig färdig**
Emma B. Jones, Karin Larsson og Stina Linder

204 **Den tørre by og den våde by**
Katrina Wiberg

208 **Vandhåndtering i fire historiske haveanlæg**
Freja Løgager Kynde

212 **Bogomtale**
Tine Gils om Dansk betonarkitektur
Lone van Deurs om Rosens sjæl
Lone van Deurs om Sven Ingvar's Garden – And Other Essays
On The Oeuvre Of Landscape Architect Sven-Ingvar Andersson

216 **Summary**
Pete Avondoglio

Notestof A74, A75, A78, A80, A82, A83, A84

FORSKNING I KLIMATILPASNING UDLØSER PRIS FRA STATENS KUNSTFOND

Vand har altid været essentielt for vores civilisation, men hvordan forbereder vi os på en fremtid, hvor øget nedbør giver oversvømmelser og udfordringer for byudviklingen? Det har Katrina Wiberg, adjunkt ved Arkitektskolen Aarhus, set nærmere på i sit ph.d.-projekt, og hun har netop modtaget den nyindstiftede Dristighedspris på 50.000 kroner fra Statens Kunstfond for, med afsæt i sin forskning, på fornyende og modig vis at skabe almen interesse for arkitekturens kvaliteter.

Om Katrina Wiberg og projektet skriver Statens Kunstfond: "Hun har modigt insisteret på at skabe forståelse for, hvordan landskab med fordel kan danne rettesnor for, hvor og hvordan vi overordnet bygger byer. Hun rækker ud til en bredere offentlighed gennem videoindlæg, udstillinger og ved at henlægge sit ph.d.-forsvar til en offentlig arena – og tage debatten med andre faggrupper".

"Vi glæder os rigtig meget over, at Statens Kunstfond har tildelt denne pris til Katrina Wiberg. På Arkitektskolen Aarhus ønsker vi at engagere os i samfundet gennem vores forskning, og det formår Katrina i høj grad at løfte. Forskning i arkitektur kan være mange forskellige ting, og Katrinas forskning er et godt eksempel på noget, som virkelig er nærværende og relevant for både andre faggrupper og den bredere befolkning", siger Charlotte Bundgaard, der er forskningschef ved Arkitektskolen Aarhus.

Katrina Wibergs forskningsprojekt tager livtag med de udfordringer, som vand vil skabe i fremtiden. "Vi klimatilpasser og byudvikler med den ene hånd, men samtidig er vi i gang med at bygge os til problemer med den anden hånd", forklarer Katrina Wiberg.

Tre casestudier i Aarhus Kommune har dannet udgangspunkt for projektet og ved blandt andet at sammenholde historiske kort med nutidige oversvømmelseskort, har hun givet anbefalinger til byudvikling, baseret på landskabets eksisterende, men skjulte, potentialer. F.eks. hvordan Aarhus kan binde områder sammen og derved genskabe grønne kiler, hvor vandet naturligt kan optages og forsinkes.

"Det på høje tid at stille spørgsmål ved vores bosætningsmønstre, byudvikling og planlægning. Mere regnvand kan betyde oversvømmelser – og mange af de steder, vi bygger, kan medvirke til yderligere oversvømmelsesrisiko. Når vi diskuterer mere regnvand, så er det ikke altid vandet i sig selv, som er et problem," siger Katrina Wiberg.

Katrina Wiberg vil gerne udvikle en landskabsstrategisk metode for denne måde at arbejde på, så det kan bruges i arbejdet med at skabe den gode by. Det handler om at revitalisere gammel viden og bruge det aktivt, når vi planlægger fremtidens by,"

HÆDER TIL SEKS KUNSTNERE

To arkitekter, to billedkunstnere, en filminstruktør og en dramatiker/instruktør modtager nu en af de fineste anerkendelser, der findes i Danmark – hædersydelsen fra Statens Kunstfond. De seks kunstnere er: Annemarie Lund, landskabsarkitekt, Dorte Mandrup-Poulsen, arkitekt, Bodil Nielsen, billedkunstner, Olafur Eliasson, billedkunstner, Jon Bang Carlsen, filminstruktør og Hans Rønne, dramatiker og instruktør. Uddrag af begrundelserne:

Annemarie Lund: "Som redaktør af fagtidsskriftet Landskab gennem 35 år, og som forfatter til såvel store oversigtsværker som bibliografiske fremstillinger af centrale skikkelser i efterkrigstidens guldalder i dansk landskabsarkitektur, har Annemarie Lund ydet store og væsentlige bidrag til at sætte området på landkortet ikke alene blandt danske fagfæller, men i lige så høj grad internationalt."

Dorte Mandrup-Poulsen: "Dorte Mandrup-Poulsen er blandt Danmarks bedste arkitekter og har også markeret sig på den internationale scene. Senest med Isfjordscenteret i Ilulissat, der i øjeblikket er udstillet på Arkitektur Biennalen i Venedig. Dorte Mandrup-Poulsens arkitektur er på en gang klassisk og moderne. Præget af gedigent håndværk og samtidig eksperimenterende i forhold til det rationelle, industrielle byggeri. Det er båret af en tiltro til godt håndværk, der udtrykker en fritænkende traditionsbevidsthed og ukuelig tro på mulighederne indenfor nutidigt byggeri. Hun taler selv om at have mod til at turde "drømme højt"."

Bodil Nielsen: "Bodil Nielsen har i mere end tredive år eksperimenteret med og udforsket maleriet. Hun stiller spørgsmål til maleriets muligheder og begrænsninger i en disciplineret og indtrængende proces, som man tydeligt fornemmer, er drevet af en indre nødvendighed. Bodil Nielsen skyder ikke genvej til sit maleri. Ingen løsninger synes taget for givet, intet materialevalg er en selvfølge, intet format og ingen tekstur er uden begrundelse."

Olafur Eliasson: "Med analytisk skarphed og sprudlende kreativitet skaber Olafur Eliasson værker, der forundrer og forfører verden over. Naturfænomener er både materiale og tematik i Eliassons univers. I storskalainstallationer tænkes værk, beskuer og omgivelser sammen til en helhedsoplevelse, hvor beskuerens sanseapparat og bevidsthed samler sig i én koncentreret oplevelse af selve nuét. Værkernes essens har karakter af en videnskabelig undersøgelse, men de forløses i et poetisk og legende udtryk."

Jon Bang Carlsen: "Jon Bang Carlsens filmværk har altid stået i dialog med, hvad filmkunst også kan være. Længe før dokumentargenren havde nydt nutidens bevidsthedsmæssige gennembrud og popularitet hos det brede publikum, arbejdede Bang Carlsen i et dansk hovedværk som "Før gæsterne kommer" (1984) med iscenesat dokumentarisme, hvor virkelighed og fiktion blander blod, og ny virkelighed gestaltes, udfordres og indvindes."

Hans Rønne: "Hans Rønne har med sine banebrydende og sublime forestillinger udviklet og præget scenekunsten herhjemme. Hans Rønnes arbejde og udtryk som iscenesætter og skuespiller rummer en sjælden generøsitet, dybde, enkelthed, sarthed, styrke og kompleksitet, og hans kunst har igen og igen berørt og bevæget små som store publikummer igennem flere årtier."

Fakta om hædersydelser
Hædersydelser fra Statens Kunstfond er livsvarige og kan tildeles kunstnere, der har en sådan kunstnerisk produktion bag sig, at de har placeret sig afgørende som kunstner.

Tildelingen sker alene på grundlag af en vurdering af kvaliteten i den kunstneriske produktion.

Der er i alt 275 hædersydelser til rådighed. Ydelserne er fordelt mellem de enkelte kunstarter efter en fast fordelingsnøgle.

Der kan tildeles en ydelse, når denne er blevet "ledig" pga. dødsfald blandt modtagerne. Ydelsernes størrelse bliver reguleret efter modtagerens øvrige indtægt og bliver beregnet hvert år på baggrund af et gennemsnit af modtagerens skattepligtige indkomst i de seneste tre år.

KLIMADEPRIMERET?

Annemarie Lund

Den Danske Ordbog, der indeholder omkring 100.000 opslagsord, er sidst i oktober udvidet med 1.612 ord. bl.a. ordene klimakonference og klimapolitik. Ordbogen indeholdt allerede omkring 30 andre ord startende med klima-, såsom klimaforandring og klimadebat. Og også klimakvote, dvs. et politisk, internationalt fastsat mål for et lands tilladte udledning af drivhusgasser, som Kyoto-protokollen, der 'gør det muligt for ilandene at overskride deres respektive grænseværdier mod at købe sig ind hos ulande, hvis udledning er mindre end den tilladte'. Ordet Klimadeprimeret er altså ikke med, men dog et ord man hører nærmest daglig; såvel klimaændringsforskere som skolebørn (og måske en god del landskabsarkitekter?) bliver klimadeprimerede. Magtesløse over for de truende klimaændringer, vi stilles i udsigt, i takt med at mulighederne for at gøre noget ser ud til at svinde eller forpasses.

I artiklen om den tørre by og den våde by beskriver Katrina Wiberg, hvordan vi i en vis grad selv bygger og planlægger os til en del af problemerne med skybrudsvand, idet vådområder og blå-grønne kiler bebygges. Det sker på trods af, at klimaændringer i en dansk kontekst også betyder mere nedbør og flere skybrud, og på trods af, at denne viden adresseres i klimatilpasningsplaner og klimaprojekter.

Selv om byudvikling her i landet forholder sig til både praktiske, menneskelige og økonomiske niveauer, synes den ikke forankret i det fysiske landskab, pointerer hun, og fortsætter 'billedet af byen og forståelsen af landskabet er løsrevet fra det underlag, vi bebor.' Det er både dumt og dyrt, men lige her synes at være en vej frem, mener Katrina Wiberg: 'For fødderne af os, under asfalten, ligger en række uforløste løsningsrum i det eksisterende landskab. I Aarhus viste der sig udtalte muligheder for at styrke en landskabsstrategisk planlægning, hvor terræn, jordbundsforhold og samtidens – og fremtidens – bymæssige kvaliteter kan forankres i en robust, landskabsbaseret byudvikling ... Det virker sandsynligt, at man kan overføre dette til flere andre danske byer som en tilgang til planlægning og byudvikling og derved bygge bro mellem *den tørre by* og *den våde by*.'

Anderledes med den foreslåede opfyldning i Øresund til en ny bydel: Lynetteholmen i Øresund. Uanset om man tror, man kan negligere eller dæmme op for meterstore havstigninger som følge af klimaændringer, er det efter min mening en både megaloman og samtidig snæversynet idé, fjernt fra respekt for naturgrundlaget at ville byudvikle på den måde. I Politiken Byrum, *politikenbyrum.dk*, er mange gode indlæg imod, men også nedslående for.

Arkitekt Jesper Pagh spørger, hvad skal vi med Lynetteholmen? Udover diskussion af økonomien bag forslaget, boligbehov og -størrelser efterlyser han en sammenhængende planlægning for alle hovedstadsområdets 34 kommuner, hvor relativt tilfældige kommunegrænser absolut ikke skal være afgørende. 'Hele vejen langs Ring 3 er der potentiale for en omfattende byudvikling langs den kommende letbane ... Hele vejen til Næstved og Vordingborg ville man ikke tage skade af at blive knyttet tættere til hovedstaden', skriver han.

Arkitekt Jens Thomas Arnfred fremhæver, at ingen ejer verdenshavet, at Lynetteholmen vil lukke for Københavns nærhed til vandet og lægge sig som en prop mellem havnen og havet, og han plæderer for elskelige byer. Han kan 'ikke få øje på, at vi kan bygge bæredygtige byer, hvis vi ikke formår at lægge en dæmper på byggebranchens profitmotiver'.

Lars Autrup, direktør for Akademisk Arkitektforening, efterlyser, at kommune og stat frembringer en fælles, ambitiøs plan, og at Københavns fremtid som bæredygtig by diskuteres og konkretiseres.

By & Havn mener derimod, at opfyldning snildt kan fortsætte, og at Lynetteholmen kan udvides både mod nord og øst.

Men, men. Når havene stiger, må det være klogere at placere byudvikling længere inde i landet end ude i vandet og der forsøge sig med diger og sluser. Så er jeg klimadeprimeret eller bare realist? *AL*

SAMTALE MED SLA I AARHUS

Ulrik Kuggas

I erkendelse af, at der var brug for at få fast jord under fødderne i Jylland, etablerede SLA i 2015 en afdeling i Aarhus. Arkitekt Karsten Thorlund, der er uddannet fra Arkitektskolen i Aarhus og med en fortid hos bl.a. Arkitekt Kristine Jensens Tegnestue, blev leder af afdelingen og fandt nogle velegnede lokaler i en baggård i Mejlgade – et bymiljø det er umuligt ikke at holde af.

Når man ruller af færgen, ligger det lige nede til højre: Skovbadet Ø – SLA's festugebyrumsinstallation. Her møder jeg Karsten, og vi tager første del af samtalen på havnen. Anden del foregår på selve tegnestuen, igen med Karsten, men også med de to projektledere Bente Ulrikke Weinreich og Tina Hinge Christoffersen, der på grund af travlhed springer ind og ud af samtalen. Undervejs har skov- og landskabsingeniør Søren Rostved vist mig rundt i Gellerup Bypark.

Med kun tre års praksis i Aarhus bag sig er der ikke så mange helt færdige projekter at tale om endnu, men et eller andet sted flugter det meget godt med tegnestuens DNA, tror jeg. For undervejs i vores snak om natur og processer får jeg mere og mere en fornemmelse af, at begrebet 'færdig' ikke rigtig giver mening. For naturen bliver jo ikke som sådan færdig, og det er oplevelsen af natur og naturens processer, der er omdrejningspunktet i alle projekterne.

Vi taler om de projekter, tegnestuen har på bordet for tiden, hvoraf flere står overfor at skulle afleveres, og om, hvilke overvejelser SLA har gjort sig undervejs i projekteringen og udførelsen. Samtalen kommer derfor til at kredse om en række temaer, der alle relaterer sig til et sted/projekt, men også er udtryk for nogle underliggende strømninger i tegnestuens arbejde.

Det temporære – Skovbadet

Skovbadet Ø er SLA's andet midlertidige byrumsprojekt i en tre-årig aftale med Aarhus Festuge under overskriften *Bridging*. Aarhus Festuge har gennem de seneste 10 år arbej-

Tina Hinge Christoffersen, Bente Ulrikke Weinreich og Karsten Thorlund. Foto SLA
Tina Hinge Christoffersen, Bente Ulrikke Weinreich og Karsten Thorlund. Photo SLA

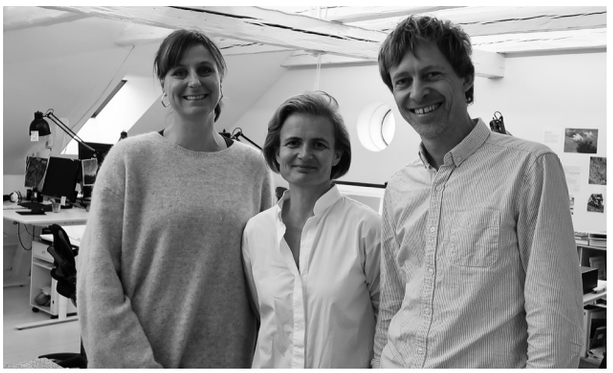

Skovbadet Ø, Bernhard Jensens Boulevard, Aarhus Ø
Realiseret: 2018
Bygherre: Aarhus Festuge
Landskabsarkitekt: SLA
Ingeniør: NIRAS
Entreprenør: Buus Anlægsgartner
Leverandører: Fokdal Springvand, Johansens Planteskole, Grundfos
Fotos: Tina Stephansen, SLA

det strategisk med forandringer i byrummet i samarbejde med forskellige arkitekter, og sidste år skabte SLA Vesterbrofaldet – et otte meter højt vandfald på Vesterbro Torv.

Skovbadet Ø ligger som et halv kilometer langt bælte midt på Bernhard Jensens Boulevard i den østlige del af havnen, benævnt Aarhus Ø. At det har været nødvendigt at afspærre dele af vejen og lave en langstrakt midterø skyldes, at det stort dimensionerede vejanlæg inspirerede til racerkørsel på havnen, fortæller Tina. På længere sigt skal der være letbane her, men nu er der en blandet skov med 600 løv- og nåletræer på klump, opspændt på køreplader, dækket af et tykt lag barkflis. Her og der er placeret træstammer, og spredte dyser sender tågedamp ud i midlertidigheden. Efter festugen transporteres træerne til Gellerup og lægges oveni de i forvejen mere end 1.000 træer, der plantes i den storstilede transformation af den ikoniske bydel.

I den bydel – Aarhus Ø, hvor træerne er på midlertidigt besøg, plantes der ikke mange træer, skulle jeg hilse og sige. Noget mere gråt og forbygget skal man lede længe efter. Vi er på de hurtige gevinsters domæne. Og derfor bliver installationen også lidt af et statement. Den temporære park, klemt inde mellem to autoværn på boulevarden, bliver et billede på det grønne fravær i Aarhus Ø. Installationen fungerer som en slags indkogt natur, og særlig på en solskinsdag som den dag, jeg er på besøg, får vandtågerne barkflisen til at afgive et koncentrat af skovduft. Der er noget befriende ved, at der ikke er gjort forsøg på at skjule installationens virkemidler: træernes rodklumper, stålwirerne, de er spændt op med, og dyserne, der sender damp ud, er alle fuldt synlige.

Dermed peger installationen tilbage på sig selv – understreger sin karakter af midlertidighed. Ved et hul i autoværnet ud mod vejen har myndighederne opsat et skilt med en ufrivilligt flertydig tekst: ”Pas på trafikken, du forlader nu Skovbadet Ø”.

Gellerup Bypark, Aarhus
Realiseret: 2017 (etape 1), 2018 (etape 2), forventet 2019 (etape 3)
Bygherre: Aarhus Kommune og Brabrand Boligforening
Landskabsarkitekt, totalrådgiver: SLA
Ingeniør/arkitekt/konsulenter: COWI, Effekt, Social Action, GAME, Boris Brorman Jensen
Entreprenører: Arkil, HedeDanmark, Poul Pedersen, Ry Pool
Fotos: SLA

Lemvig Bedding og Østhavn
Realiseret: 2018
Bygherre: Lemvig Kommune
Landskabsarkitekt: SLA
Ingeniør: Orbicon
Totalentreprenør: Ivan Jakobsen
Foto: SLA

Det mentale billede – Gellerup Bypark

Et slående eksempel på en bydel, der i alles bevidsthed havde udviklet sig til et fasttømret mentalt billede, er Gellerupparken. Bygningsstrukturen lukkede sig om sig selv, og de mange problemer i bydelen akkumulerede hen over årene.

Karsten fortæller, at det for at bryde billedet har været nødvendigt at gennemføre en flerstrenget proces, hvor bygninger er blevet revet ned, tusindvis af kubikmeter jord er kørt væk, nye veje er ført ind gennem området. SLA er nu i gang med at etablere en mere end 10 ha stor ny bypark. Og for, om jeg så må sige, at fuldende fremkaldelsen af det nye billede, har det været prioriteret at plante mange og store træer.

I parken har SLA valgt at plante en ret stor andel eksoter ind mellem skovfyr, avnbøg, rødel, hvidtjørn og andre almindeligt forekommende arter i det danske landskab. I alt plantes over 100 forskellige træarter. Karsten fortæller, at udover den store sansemæssige variation for dem, der færdes i parken, er tanken også, at plantevalget skal understrege det eksotiske ved bydelen – mangfoldigheden i beboersammensætningen. Han mener ikke, at en remake af Aarhus Universitetspark eller en dansk bøgeskov ville give særlig stor mening for den gennemsnitlige beboer i Gellerup. Selv om der plantes meget og stort, tænkes der også på tryghed og oversigt. De tætte gamle krat er ryddet, og i stedet bringer stauder og krydderurter stemning og dufte til området og de mange små mødesteder, som også er tænkt ind i planen.

Alt i alt tegner det ganske lovende, og responsen fra de lokale har været endog meget positiv. En ny kunstgræsfodboldbane på superliganiveau er angivelig blevet modtaget med stolthed og trækker endda folk til udefra. Om aftenen er den så kraftig oplyst, at den står som en lysende ø i området.

Selv om anden etape af anlægget er afleveret og manglerne under udbedring, venter man med den store indvielse til etapen i søsterbebyggelsen Toveshøj er gjort færdig og man kan lave en samlet åbning og fejring af den nye bypark i Festugen 2019.

Kanter – Lemvig Havn

Oversvømmelser af de bynære havnearealer i Lemvig gjorde, at man måtte sikre byen mod stormflod – også på østhavnen. I den forbindelse vandt SLA en to-trins konkurrence i maj 2017, og det færdige projekt indvies nu i oktober 2018. Et nedtonet design i en enkel formgivning præger promenaden langs vandet og de nye pladser. Materialerne er overvejende hårdt træ og in-situstøbt beton, og det ser sikkert og selvfølgeligt ud.

Måske er det derfor, at Karsten og Bente bruger mest tid på at fortælle om den modsatte kant, den ind mod byen, som ikke i udgangspunktet var lige så klar som den mod vandet. Særligt Beddingspladsen har deres interesse. Det har været vigtigt at åbne op, så man ser bådene, der ligger dér, inde fra byen, på vej ned mod havnen og således skabe stærkere og bedre forbindelse mellem havn og by. Og de har studeret den spontane vegetation på beddingen, fundet referencer på næringsfattig strandbeplantning og arbejder nu med at bringe erfaringerne herfra med ind i det nye anlæg. De kæmper med at fastholde beddingens rå karakter og spor af bådophalinger, reparationer og malerværksteder. Karsten fortæller engageret om, hvordan sådanne projekter, hvor man ønsker at bevare et råt arbejdsmiljø altid er i fare for at ende i pæne polerede miljøer, så man helt mister det, der oprindelig var tiltrækningskraften.

UCSYD Campus Aabenraa
Realiseret: 2017
Bygherre: UCSYD
Landskabsarkitekt: SLA
Arkitekt: Henning Larsen Architects
Ingeniør: Rambøll
Totalentreprenør: Hoffmann
Fotos: SLA

Skovtyper – UCSYD Campus Aabenraa

Det nye uddannelsescenter i Aabenraa ligger naturskønt med udsigt til Mølleåen og C.Th. Sørensens og I.P. Junggreen Haves ikoniske poppelallé.

Henning Larsens bygningskompleks er i 1-2 etager og har en rektangulær fliget struktur. Op imod dette har SLA udviklet en på én gang organisk og opløst struktur. Det har handlet om at skabe en række sanserige uderum og ikke mindst en stor samling planter. For hvorfor ikke lære fremtidens pædagoger at kende forskel på urter, buske og træer i den danske natur ved ganske simpelt at åbne døren og træde ud i den, og som Karsten siger: give kommende sygeplejersker og socialrådgivere hands on-erfaring med naturens helende kraft.

Omkring bygningerne breder sig derfor små lunde af fyrreskov, egeskov, lindeskov, hasselkrat, ellesump etc. ud over den 2 hektar store grund. Lundene repræsenterer hver en kendt skovtype, og hovedtræerne er suppleret med ca. 20% småtræer og buske, der skal danne de nedre etager i vegetationen. Her, et lille år efter ibrugtagningen, har plantningen allerede fået godt fat, og trods den tørre sommer, fortæller Karsten, er der skabt et overraskende frodigt miljø.

Havekunst – Skyttehushaven ved Vejle Fjord

Der var angivelig ikke noget egentligt program for denne opgave for nyfortolkning af skydeselskabets 100 år gamle have. Parken, der ligger som en odde ud i Vejle Fjord, havde gennem mange år udviklet sig tilfældigt og ad hoc, og nu ønskede bygherren en revitalisering og derigennem flere gæster i haven.

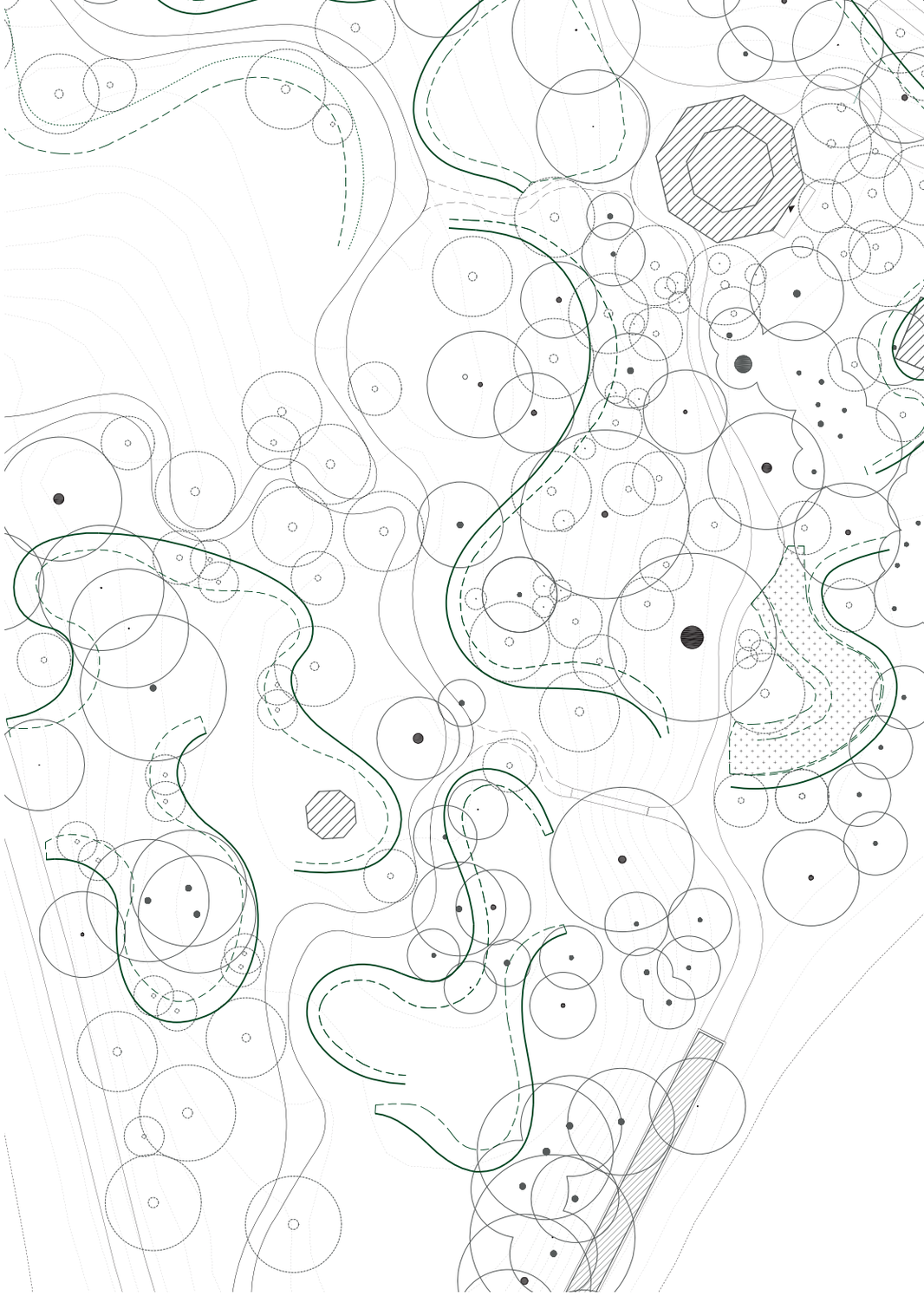

Skyttehushaven, Vejle
Realiseret: 2018 (etape 1),
forventet 2019 (etape 2)
Bygherre: Vejle Kommune
Landskabsarkitekt: SLA
Ingeniør: COWI
Hovedentreprenør: Aagaard Jensen Gruppen

Under arbejdstitlen *Fra pulterkammer til Wunderkammer* registrerede tegnestuen, hvad der var af værdifulde beplantningselementer, der kunne arbejdes videre med.

Derefter foreslog de en kraftig sanering af stinettet, inventar og legeredskaber og pegede på en ny iscenesættelse af haven via et stort antal nye hække, der definerer rum og mellemrum og skiftevis skjuler og indrammer udsigten til fjorden.

Karsten fremhæver, at projektet er udtryk for havekunst i sin reneste form – uden andet formål end at skabe en række smukke haverum til socialt samvær.

Og jeg tænker, at i den tid vi lever i, hvor alt pakkes ind i programmer og politikker og nytteværdi, og fagets poesi – den rene havekunst – gisper efter luft, er det egentlig ganske befriende at høre.

Eftertanker

Undervejs i samtalen siger Karsten, at han ikke bryder sig om, når tegnestuen genkendes på formen, eller når formen kommer i centrum. Han er, fortsætter han, langt mere optaget af, hvilke oplevelser den enkelte cyklist, hundelufter eller motionsløber får, når de bevæger sig gennem rummet og møder naturen.

Det er en ganske fin ambition, synes jeg, men helt fri for genkendelse slipper de ikke. Det skyldes nok til dels, at den bagvedliggende filosofi om naturbaseret design aktiverer et flydende formsprog, samt at ingen kan opfinde den dybe tallerken hver gang.

Vi er nået til vejs ende, og der er hektisk aktivitet, for dagen efter samtalen tager tegnestuen imod hovedafdelingen fra København og søstersatellitten fra Oslo, og så drager de i samlet flok ud på deres årlige fælles seminar. Det er ikke så tosset at være et lille, skarpt team og samtidig del af noget større.
Ulrik Kuggas, landskabsarkitekt MDL

SLA er etableret i 1994 og er i dag en af Nordens største rådgivningsvirksomheder inden for naturbaseret design og landskabsarkitektur.

SLA har kontorer i København, Aarhus og Oslo, beskæftiger samlet mere end 80 medarbejdere og arbejder pt. på projekter i Europa, Asien, Mellemøsten og USA. SLA ledes af de tre partnere Stig L. Andersson, Mette Skjold og Rasmus Astrup

HYLLIES STÖRSTA PARK

– framtidens park är aldrig färdig

Emma B Jones, Karin Larsson och Stina Linder

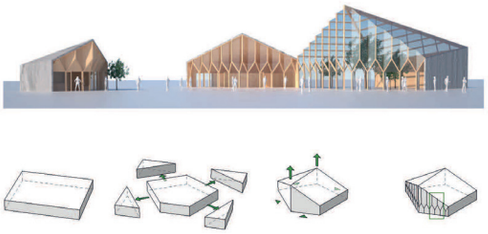

Diagram över växthusets uppbyggnad. De mångsidiga byggnadskropparna utgår från parkens riktningar. Gavlarna är höjda i vissa punkter för att framhäva entréerna. Fasadmotivet är inspirerat av parkens träd, med delade pelare som flerstammig bas och veckade glaspartier som trädens kronor

Diagram showing the greenhouse structure. The polygonal building forms emanate from the park's different axes. The gables are higher in some places in order to accent the entrances. The facade motif is inspired by the park's trees, with divided columns as multi tree trunks and folded glass areas as the crowns of the trees

Platsen kring Parkens hjärta sedd från söder, med soltrappan och dagvattenstråket i förgrunden. Det generösa växthuset med anslutande cafébyggnad blir en viktig mötesplats under alla årstider. Efter behov kan fler byggnadskroppar tillkomma och nya funktioner läggas till. På så sätt skapas ett myller av små och stora platser under ständig utveckling. Bild framtagen av Nyréns visualiseringsstudio

The area around the heart of the park seen from the south, with the sun steps and the rainwater stream in the foreground. The large greenhouse with connecting café building will be an important meeting place at all times of the year. When needed, several building elements can be added with new functions, creating a throng of large and small spaces under constant development. The picture was produced by Nyréns visualization studio

”För att möta Malmös och Hyllies utmaningar utnyttjar parken kraften i ständig förändring. Målet är att sammanfoga, väcka kreativitet och ge rum för myller, mänsklighet och naturfascination. Den dynamiska förändringen öppnar upp för delaktighet och är Hyllies chans att länkas samman med hela Malmö.” Så lyder utdrag ur det vinnande förslaget för Hyllies kommande stadsdelspark.

Bakgrund

Hösten 2017 utlyste Malmö stad en tävling för utformandet av en ny stadsdelspark i Hyllie i södra Malmö. Stadsdelen är ett av stadens största utbyggnadsområden med en planerad omfattning på ungefär 12 000 bostäder och lika många verksamheter. Redan idag finns betydande delar av stadsstrukturen på plats, inte minst i form av storbyggen som Emporia, Malmö arena och Malmömässan. Som en grön motvikt till den förtätade stadsmiljön planeras nu en 64 000 m2 stor park som ska utvecklas etappvis, i takt med att bebyggelsen växer fram. Parken beskrivs i tävlingsprogrammet som en ”framtidens park”, den ska ha samma dignitet som parkerna i innerstaden och utgöra ett naturligt besöksmål för alla Malmöbor. Att ge svar på vad denna framtidens park ska vara ingick i tävlingsuppgiften. Utöver detta efterlyste staden ”ett parkförslag som är välgestaltat och nytänkande. [...] Förslaget ska kunna hålla under lång tid, vara flexibelt och kunna hantera framtida förändringar och behov och vara öppet för medborgarnas initiativ.”

Tävlingen genomfördes i två steg. I början av 2018 lämnades 24 prekvalificeringar in, varav fyra team valdes ut att tävla om förstapriset. Den 28 augusti 2018 annonserades det vinnande förslaget ”Framtidens park är aldrig färdig” framtaget av Nyréns Arkitektkon-

Situationsplan över parken med omgivande kvarter. Här syns Parkens hjärta med växthuset längst i norr. Strax söder om detta ligger temalekplatsen och klätterskogen. Längst söderut ligger framtidsskogen och skyfallssänkan. Dagvattenstråket går att följa genom hela parken
Site plan of the park with the surrounding quarter, showing the heart of the park with the greenhouse to the north. Immediately south of this lies the theme area and climbing woods. To the far south lies the future forest and the cloudburst reservoir. The rainwater stream runs through the entire park

Framtidens park är aldrig färdig, Hyllie, Malmö
Förslag tilldelat första pris 2018 i gestaltningstävling i två steg
Beställare: Malmö stad genom projektledare Eva Delshammar
Landskapsarkitekt: Nyréns Arkitektkontor genom Karin Larsson, Emma B Jones och Hanne Nilsson
samt Ekologigruppen genom Stina Linder och Juho Riikonen
Ytterligare specialister från Nyréns: Åsa Samuelsson, Andreu Taberner och Karim Nabil
Ytterligare specialister från Ekologigruppen: Ulrika Hamrén, Emil Åsegård, Siri Wahlström
Övriga specialister: Peter Linder (Linders plantskola), Marcus Abrahamsson (Marcus Abrahamsson Arkitektur), Bertil Göransson (Luxera)

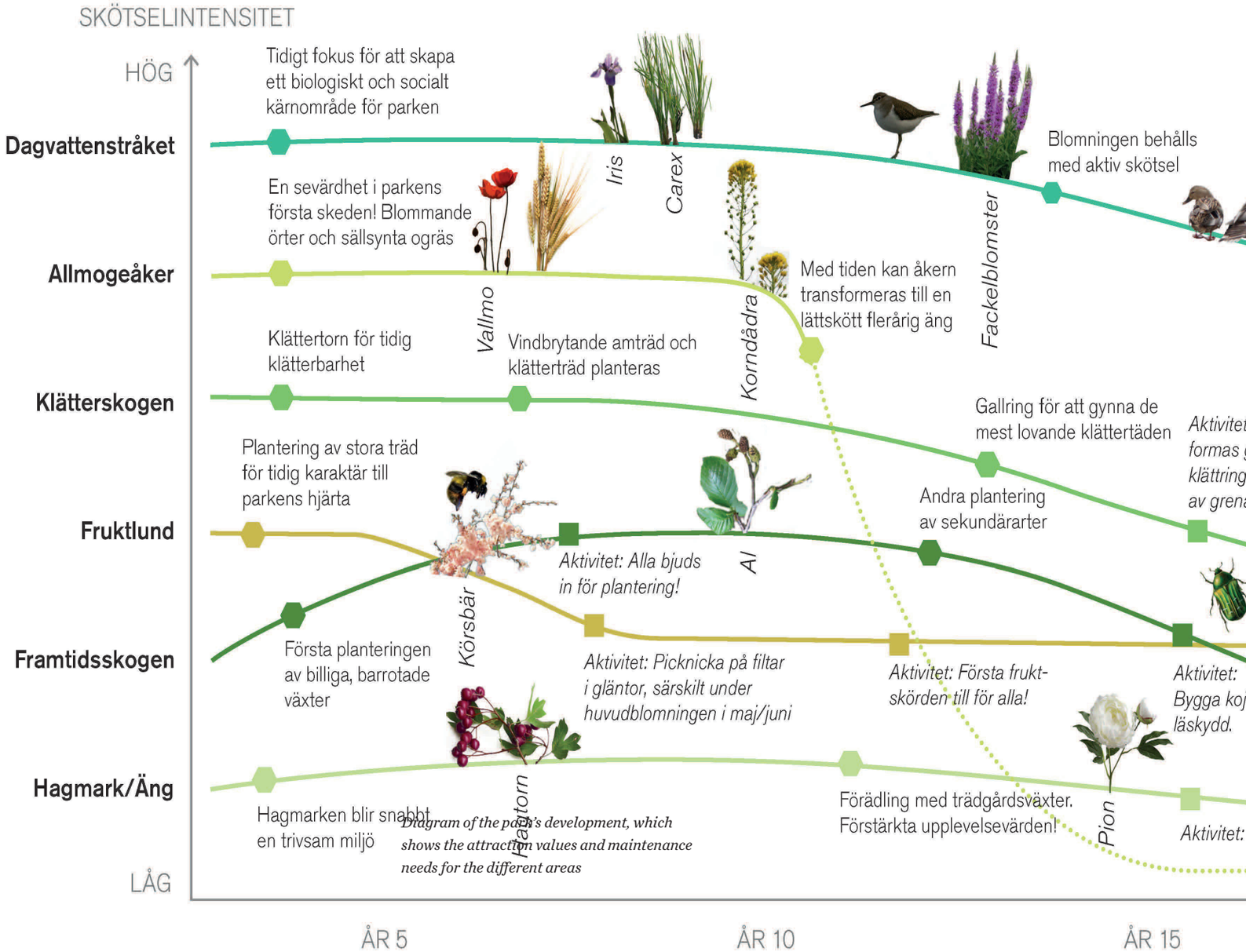

Diagram of the park's development, which shows the attraction values and maintenance needs for the different areas

Diagram över parkens utveckling, som visar attraktionsvärden och skötselintensitet för olika delar
Diagram of the park's development, which shows the attraction values and maintenance needs for the different areas

tor i samarbete med Ekologigruppen, Marcus Abrahamsson Arkitektur, växtkonsult Peter Linder och Luxera. Det vinnande teamet får nu i uppdrag att bearbeta tävlingsförslaget i samråd med Malmö stad och boende i parkens närområde. Därefter följer detaljprojektering av etapp 1 och förväntad byggstart våren 2020.

Juryns motivering

”Den robusta utformningen, tillsammans med en stark idé om en park som får växa fram successivt och utvecklas över tid, är förslagets stora styrka. Växthus och café anknyter fint till Hyllies odlingstradition och kommer, tillsammans med temalekplatsen, att göra parken till en plats där alla vill vara.

Genom att vidareutveckla tankarna om att låta människor vara med och sköta och utveckla parken, finns förutsättningar att skapa en riktigt grön, levande och dynamisk park som bara blir bättre och vackrare med åren. Förslaget med sina många dimensioner har alla förutsättningar att föra Malmös stolta parktradition vidare in i framtiden.”

Förslagets huvudidé

En viktig utgångspunkt för det vinnande teamet var visionen om framtidens park och vad detta innebär i just Hyllie. Där många historiska parker är gestaltade för att titta på och flanera i, bygger huvudidén för framtidens park snarare på engagemang och delaktighet. Här ska alla kunna vara med och påverka, även efter gestaltnings- och anläggningsfasen. Flera av parkens delar är därför uppbyggda kring strukturer som kommer att utvecklas över tid – ängsytor för ettåriga sådder och möjliga odlingsexperiment, en framtidsskog som gallras fram med hjälp av parkens brukare och en temalekplats där barnens eget skapande ges extra stort utrymme. I centrum finns Parkens hjärta, en mötesplats för odling och kultur i form av ett stort växthus med café, fruktlund och soltrappa i söderläge.

Parkens struktur kan översiktligt beskrivas som en gradient, med mer kulturellt präglade funktioner i norr till mer naturbetonade i söder. Detta samspel mellan sociala samman-

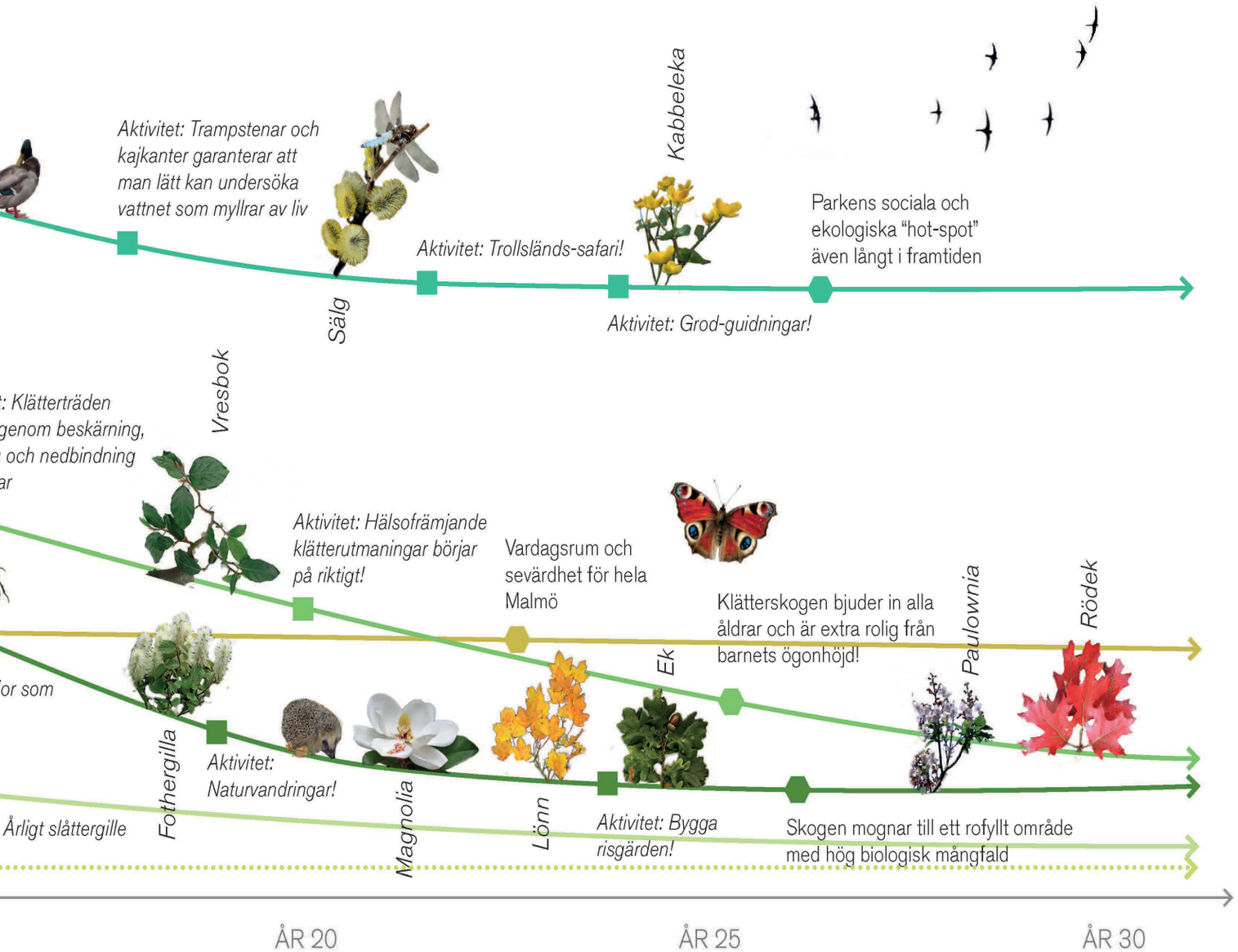

hang och höga biologiska värden har varit avgörande för förslaget. Förutom landskapsarkitekter har teamet även bestått av experter på social hållbarhet och jämställda platser samt specialister inom växtval och biologisk mångfald. Utöver förslagets fokus på delaktighet var det viktigt att erbjuda en riktigt grön park, med stor variation, lummighet och taktilitet. I ett högexploaterat område som Hyllie blir parkens skogsdungar, ängar och hagmark viktiga tillägg till det som är hårdgjort och urbant.

I tävlingsuppgiften ingick även utformning av ytor för dagvatten och skyfall, vilket i vinnarförslaget lösts genom att leda vattnet genom hela parken i ett öppet dagvattenstråk. Vattnets hastighet och uttryck förändras från norr till söder, vilket skapar upplevelsemässig variation och bidrar till högre biologisk mångfald. I linje med parkens huvudidé är stråkets utformning även anpassat för att kunna variera från säsong till säsong, beroende på hur mycket vatten som behöver tas om hand.

En nyskapande process

Det vinnande förslaget kan ses som ett modigt val av Malmö stad. Ett vanligt förfarande med en linjär process från tävling till projektering, anläggning och skötsel kommer här behöva utmanas och omformuleras. Som tur är har detta arbete redan påbörjats. Under tävlingsskedet anordnades två workshops för att samla in behov från tänkta brukare. Att förhålla sig till detta ingick som ett krav i tävlingsuppgiften. Nu väntar ytterligare en workshop tillsammans med det vinnande teamet för att säkerställa att alla synpunkter kommer med i det bearbetade förslaget. Därutöver kommer även stadens olika förvaltningar att engageras i tidigt skede, precis som lokalt förenings- och kulturliv. Förhoppningen är att kunna omdefiniera vad som är möjligt i den här typen av projekt. Just det här tävlingsförslaget fungerar som en viktig färdplan mot en levande stadsdelspark där själva processen som helhet kommer bli både dynamisk och nyskapande.

Emma B Jones, Karin Larsson och Stina Linder, landskapsarkitekter MSA/LAR

DEN TØRRE BY OG DEN VÅDE BY

Katrina Wiberg

Ill. 1 viser de større landskabstræk i Aarhus i form af morænelandskabets skråninger med retning mod det samlende ådalstræk
Ill. 1 shows the main landscape features in Aarhus as the moraine formation slopes running down toward the unifying river valley stretch

At klimaændringer i en dansk kontekst også betyder mere nedbør og flere skybrud er efterhånden velkendt og adresseres i både klimatilpasningsplaner og klimaprojekter. I mit ph.d-projekt undersøgte jeg potentialer for merværdi skabt igennem klimatilpasning til mere nedbør. Et af resultaterne var dog, at vi ikke (kun) kan skyde skylden på vandet: vi bygger og planlægger os til en del af problemerne med skybrudsvand. Samtidig ligger et af de største potentialer for merværdi i det selvsamme landskab, vi bebygger.

Lokalplaner kan udfærdiges med både stor omhu og LAR-løsninger – for så at være prisgivet opstrøms byudvikling. Udviklingsplaner fortæller om visioner for det gode liv, resiliens og økonomisk vækst – for derefter at bebygge tidligere vådområder og blå-grønne kiler i den kompakte bys navn. Det er en byudvikling, som forholder sig til både praktiske, menneskelige og økonomiske niveauer, men som ikke synes forankret i det fysiske landskab. Billedet af byen og forståelsen af landskabet er løsrevet fra det underlag, vi bebor.

Det har sin historiske begrundelse. At placere bosætninger nær vand er tæt på selve forudsætningen for udviklingen af byer. Nærhed til vand betød adgang til drikkevand, fødevareproduktion, beskyttelse og infrastruktur. Industrialiseringen og den øgede befolkningstæthed i de voksende byområder affødte et hidtil uset pres på vandet som ressource og også forurenet spildevand fra industrien blandet med det vand, som befolkningen både drak af og forrettede sin nødtørft i.

Fra Aarhus og Aalborg til London, New York og Chicago bød 1800-tallet på større udbrud af vandbårne sygdomme som tyfus og kolera. Løsningen blev imponerende ingeniørarbejder, hvor spilde- og drikkevand blev adskilt i rør under jorden. I mange tilfælde blev de floder og åer, der oftest slyngede sig igennem byerne, ligeledes begravet.

Fordelene var klare for folkesundheden og underbyggede industriernes – og dermed

Ill. 2 viser strømningsveje i forbindelse med en skybrudshændelse, sammenstillet med 'fortidens' vand og terræn
Ill. 2 shows the runoff streams in connection with a cloudburst event, overlaid on 'past' water and terrain

også byernes – videre vækst. I samme periode blev de store dræningsprojekter sat i gang, som ligeledes ændrede land-brugsjorden markant. Med vandet i kontrol under jorden opstod nye muligheder for landbaseret mobilitet og for at kunne bosætte sig på arealer, der tidligere ville have været uegnede. Landmandens våde enge kunne nu bebygges. En afledt konsekvens var, at forholdet til vandet og landskabet også ændrede sig. Understøttet af rør under jorden og forseglet af impermeable belægninger over jorden blev *den tørre by* sat i verden. Det var ikke længere en nødvendighed at 'læse landskabet' i forhold til at kvalificere bosætningsmønstre.

Med flere skybrud står byens funktionalitet ikke altid længere mål med vores forventninger. *Den våde by* er vågnet – og peger på et behov for at gentænke og genlæse relationen mellem det bebyggede og landskabet.

Det adresserer Anne Whiston Spirn i sit begreb *landscape (il)literacy*: evnen til at læse – eller ikke læse – landskabet. Det vil sige at forstå landskabets egenskaber og de mulighedsrum, det tilbyder, sammen med de konsekvenser, det kan have, hvis vi fejler i selvsamme læsning.

På ill. 1 er indtegnet vådområder og overfladevand som aflæst på Høje Målebordsblade fra slutningen af 1800-tallet. Vandet indtegner sig logisk i skråningernes kiler – på vej nedad mod ådalen og videre til bugten.

Ill. 2 viser de primære strømningsveje for fremtidens skybrudsvand sammen med det historiske terræn og vand. Her tegner der sig et billede af, hvordan strømningsvejene lægger sig relativt tæt op af de historiske blågrønne kiler. Strømningsvejene forskydes dog lokalt af bygninger, parkeringspladser og veje. For eksempel overtager Silkeborgvej vandet fra en større strømningsvej. Vandet ledes godt en kilometer, hvorefter 'flodsengen' slipper det fri i dets oprindelige bevægelse mod ådalen. Vandet tager gerne en omvej, men det har økonomiske og menneskelige konsekvenser,

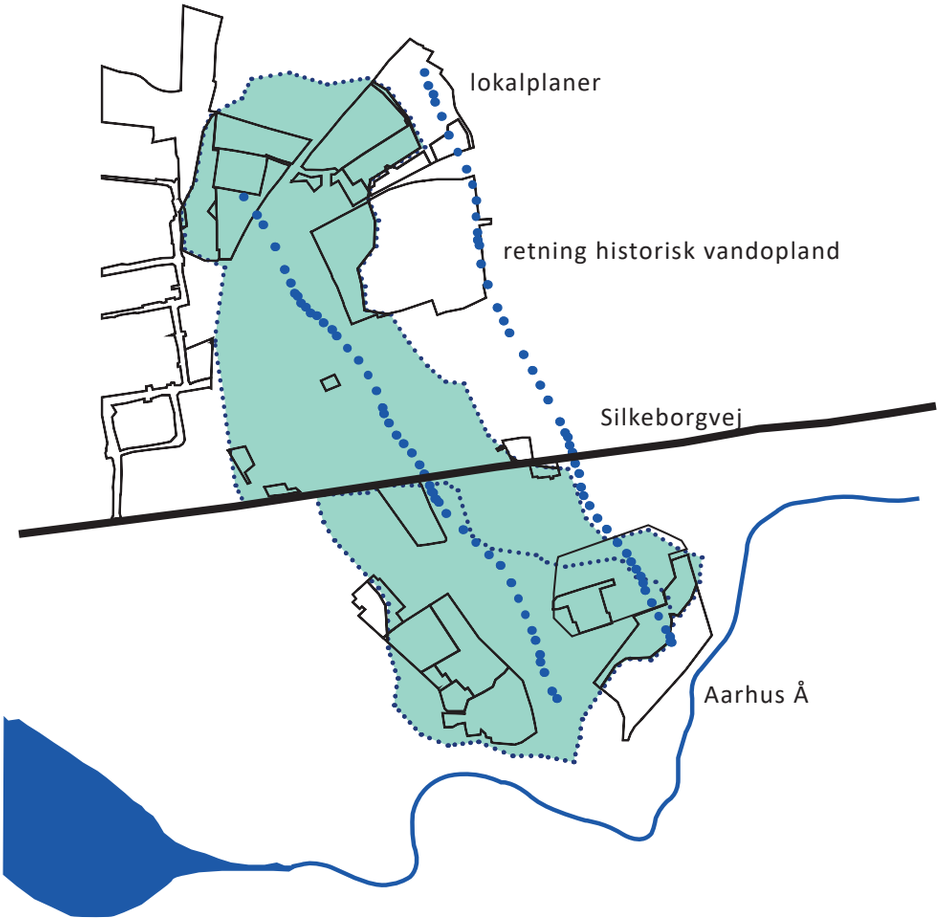

Ill. 3. Silkeborgvej opdeler det historiske vandopland på tværs frem for på langs og markerer samtidig en fysisk opdeling af området i forskellige kvarterer. De blå stiplinger angiver omtrentlig retning og placering af det historiske vandopland. De sorte figurer er eksempler på de forskellige lokalplaner, som vandet møder på sin vej nedefter

Ill. 3. Silkeborgvej road divides the historic upland crosswise instead of lengthwise while marking a physical division of the area in different quarters. The blue dotted lines mark the approximate direction and location of the historical water upland. The black figures are examples of the different district plans that the water meets on its way down

Ill. 4. Kortet til venstre viser overfladevand ved Aarhus i slutningen af 1800-tallet (baseret på Høje Målebordsblade). På kortet til højre ses belægningsgraden i nutidens Aarhus (baseret på miljøGIS). Sammenholdt med ill. 2 illustrerer de en byduvikling og landskabspraksisser, der er løsrevet fra sit underliggende landskab

Ill. 4. The map to the left shows the surface water at Aarhus at the end of the 1800's (based on official topographical maps). The map to the right shows the use intensity in today's Aarhus (based on the Ministry of Environment's GIS). Compared to ill. 2 they illustrate an urban development and landscape practices that are disconnected from the underlying landscape

f.eks. giver det problemer for beredskabets fremkommelighed.

Ill. 3 eksemplificerer, hvordan vores planlægning og byudvikling er baseret på 'landskabspraksisser', der ikke integrerer forholdet mellem op- og nedstrøms arealer. I *den våde by* bliver veje til flodsenge, bygninger bliver til bassiner eller fungerer som klippestykker, der skubber vandet videre, og de impermeable belægninger hjælper til at få fart og retning på vandet.

Vi bygger og planlægger til *den tørre by* med en forventning om effektivitet og funktionalitet. Vi skal kunne føle os trygge og komme frem– og det kan vi ofte i *den tørre by* . Men når skybruddet rammer, så ændres præmisserne og *den våde by* kommer op til overfladen. Her kommer samspillet mellem de store landskabstræk, infrastruktur, byggeskik og materialebrug til syne med vandet og landskabet som fortegn. Det kan ses på ill. 5, der viser, hvordan der i Aarhus er et sammenfald mellem fortidens og fremtidens vand – som mødes i nutidens by. I lige præcis dette samspil kan der sættes ind landskabsstrategisk.

For fødderne af os, under asfalten, ligger en række uforløste løsningsrum i det eksisterende landskab. I Aarhus viste der sig udtalte muligheder for at styrke en landskabsstrategisk planlægning, hvor terræn, jordbundsforhold og samtidens – og fremtidens – bymæssige kvaliteter kan forankres i en robust, landskabsbaseret byudvikling. En strategisk planlægning, forankret i vand- og landskabet, er ydermere ikke afhængig af hverken trends, buzzwords eller partifarver.

Det virker sandsynligt, at man kan overføre dette til flere andre danske byer som en tilgang til planlægning og byudvikling og derved bygge bro mellem *den tørre by* og *den våde by*.

Katrina Wiberg, ph.d., landskabsarkitekt MDL, lektor ved Arkitektskolen Aarhus

Ill. 5. Kortet viser terræn, søer og vådområder i Aarhusområdet. De lysegrå inddelinger angiver vandoplande. De tykke hvide linjer/stiplinger angiver vandets – og dermed terrænets – overordnede retning mod ådalen; den våde bys struktur i Aarhus. Kilde Geodatastyrelsen. QGIS bearbejdning Nikolaj Knudsen, diagram Wiberg

Ill. 5. The map shows the terrain, lakes and water formations in the Aarhus area. The pale grey division lines designate the water upland. The thick white lines/dotted lines designate the water, and thus the terrain's general direction toward the river valley; the wet city's structure in Aarhus. Source Geodatastyrelsen. QGIS processed by Nikolaj Knudsen, diagram Wiberg

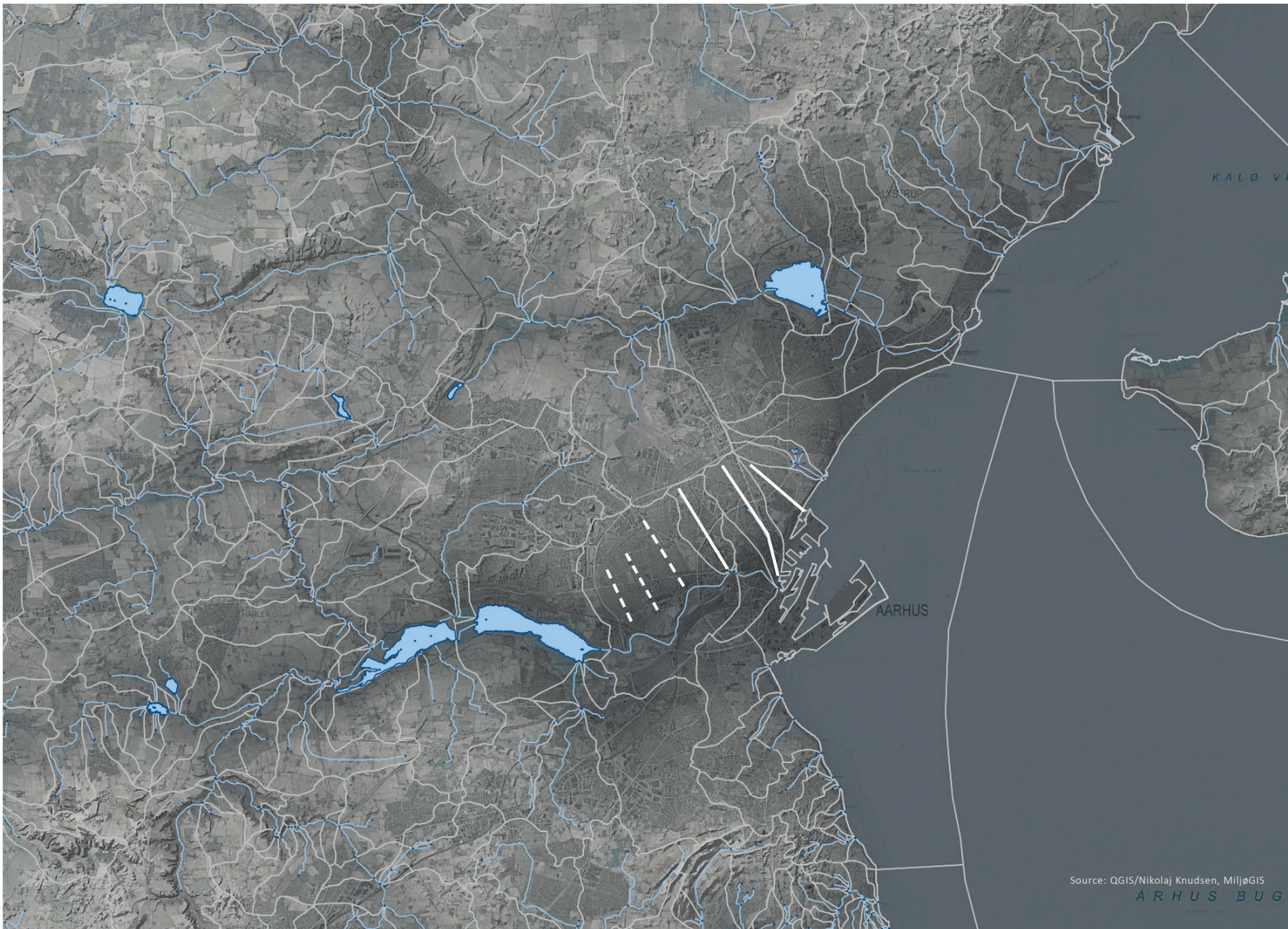

VANDHÅNDTERING I FIRE HISTORISKE HAVEANLÆG

Freja Løgager Kynde

Patio de los Naranjos, Mezquita-Catedral de Cordoba, Spanien. Moskeen er opført ca. 780 af maurerne. Orangegården i sin nuværende form er etableret af biskop Francisco Reinoso ca. 1597.
I Patio de los Naranjos er renden et teknisk anlæg til vanding af træer og har æstetisk værdi i kraft af materialevalget, detaljeringsgraden og demonstration af vandets funktion og vej gennem anlægget

Herover. I orangegården er vandrenderne samlet i den midterste del af arealet for at give plads til færdsel langs kanterne og mindske den barriere, som vandrender udgør. Vandet fordeler sig ud i renderne via den fordelingsrende, som ses på billedet, og udgør samtidig en opdeling mellem det trafikale areal og opholdsarealet
Tv. Vandingssystemet i Patio de los Naranjos. Omkring træerne er vandrenderne udvidet, så de danner en skål, hvor vandet kan sive ned. Fotos Rasmus Dragenberg
Above: In the orange garden, the water channels are gathered in the middle of the area in order to make room for traffic along the edges and reduce the barrier effect that the water channels produce. The water disperses itself via the distribution channels that can be seen in the photograph, and at the same time produce a division between the traffic paths and the seating areas.
Left, The water system at the Patio de los Naranjos. Around the trees, the water channels are enlarged to form a bowl, where the water can seep down. Photos Rasmus Dragenberg

Historisk set har vand været et centralt strukturerende element i havekunsten. Vandet er blevet ført ind i haver af hensyn til vanding, men vandets æstetiske værdi er samtidig blevet udnyttet, så vandet er blevet omdrejningspunkt for havens udformning. I dag arbejdes der også i LAR-projekter med vand i haver, men det er med omvendt fortegn, fordi vandet i dag skal føres væk fra haverne. Uanset om vandet føres til eller fra et landskabeligt anlæg, er der mulighed for at udnytte det æstetiske og rekreative potentiale, der er i at synliggøre vandet. Det er derfor nærliggende at undersøge, om der er noget at lære af den måde, man har arbejdet med vand i historiske haveanlæg på. Her præsenteres fire historiske haveanlæg, der afspejler forskellige metoder til at lede vand rundt i haver. Anlæggene er udvalgt i forhold til, hvordan der er blevet arbejdet med vandrender, og det vurderes, hvordan rendernes funktion eller karakter vil kunne overføres til nutidige og fremtidige anlæg.

Patio de los Naranjos, Spanien

At det spanske landskabs vandingsanlæg og appelsinplantager har været en inspiration for udformningen af tidlige spanske haveanlæg er tydeligt, når man ser på orangegården ved Cordobas katedral. Som i de spanske orangeplantager er der i orangegården blevet anlagt vandingskanaler til at forsyne træerne med vand, men i modsætning til markens muld er orangegården belagt med et sirligt mønster af marmorsten og renderne er med fast kant og bund. Materialerne, som er brugt, har en høj stoflighed og kvalitet.

I orangegården er vanding tænkt sammen med regnvandshåndtering. Hvis løsningen skal bruges i fremtidige projekter vil det være en fordel at sørge for, at vandet fordeles ligeligt til træerne for at få en ensartet beplantning.

Villa Lante, Italien

Villa Lante adskiller sig fra andre haveanlæg, idet der ikke er én central hovedbygning, men i stedet to mindre casinoer, der underordner sig havens komposition. Magtbalancen mellem hus og have er blevet rykket, så det i Villa Lante er haven, som er det dominerende i anlægget. Beliggenheden på en bjergskråning har givet optimale betingelser for at udnytte vandets naturlige tryk og arbejde med vand, der falder og springer, bruser og risler gennem anlægget. Vandet er det bærende arkitektoniske element i haven, er centrum for opmærksomheden og har en stor underholdningsværdi. Der er særligt tre interessante typer af render i haven; vandkæden, trappevangen og vinkøleren.

Villa Lante, Bagnia, Italien. Haveanlægget i sin nuværende form er påbegyndt i 1566. Arkitekten er sandsynligvis Giacomo Barizzi (Vignola). I Villa Lante er sanserne i centrum, og vandet har en meget legende karakter, fordi det får lov at antage mange former. Rent teknisk er vandet ekstremt kontrolleret, men sanseindtrykkene fra den naturlige bjergbæk er bevaret og forstærket

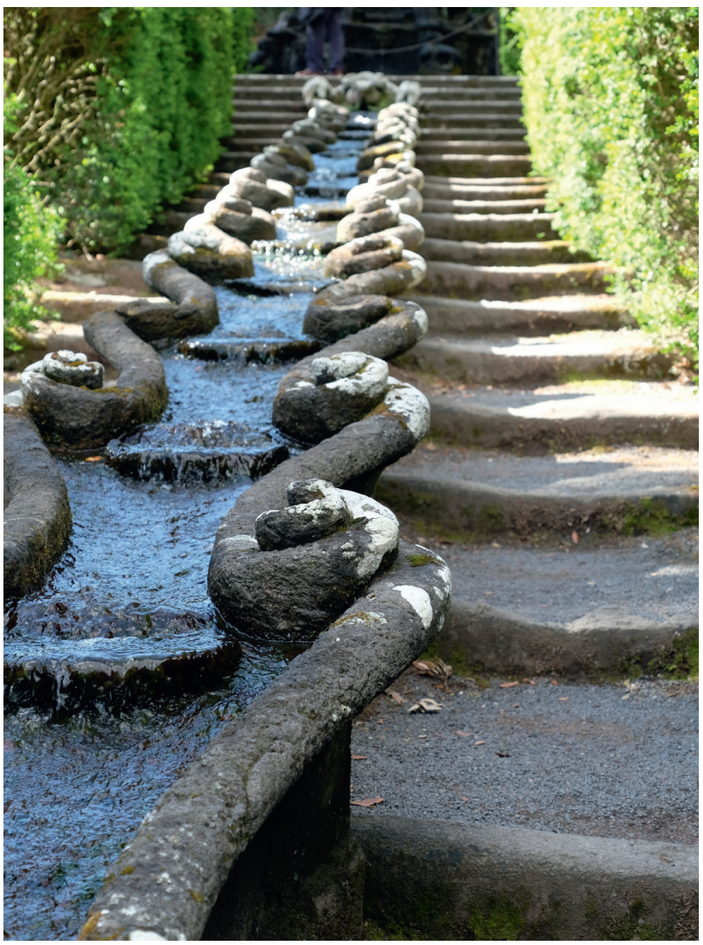

Øverst tv. Vandkæden i Villa Lante, hvor vandets rislen er i centrum, kan inspirere til, hvordan render kan udformes for at forstærke en ønsket effekt. Rislende vand kan eksempelvis bruges i sansehaver, hvor lyde, dufte, farver og lys er altafgørende. Foto Jacob Fischer
Øverst th. I Villa Lante har en rende i et bord af sten fungeret som vinkøler. Vandet ligger i bordniveau og bliver et synligt, visuelt element, som giver mulighed for nærhed til vandet. Foto Rasmus Dragenberg
Th. I forgrunden ses trappevangen i Villa Lante, der kan inspirere til, hvordan vandet kan ligge i et højere niveau, så renden ikke kommer til at ligge for dybt ved dens udløb. Skitse Claus Otto Nielsen
Top left. The Water Chain at Villa Lante, where the sound of the water is a central feature and inspiration as to how the channels can be formed to reinforce the desired effect. As an example, the trickling water can be used in sensory gardens, where sounds, fragrances, colors and light are decisive elements. Photo Jacob Fischer
Top right. At Villa Lante, a channel in a stone table has served as a wine cooler. The water lies at table level and becomes a visual element, which offers the possibility of nearness to the water. Photo Rasmus Dragenberg
Right. In the foreground one can see the stair edges at Villa Lante, which can be an inspiration as to how water can lie at a higher level, so the channels don't end too far down at the runoff. Sketch Claus Otto Nielsen

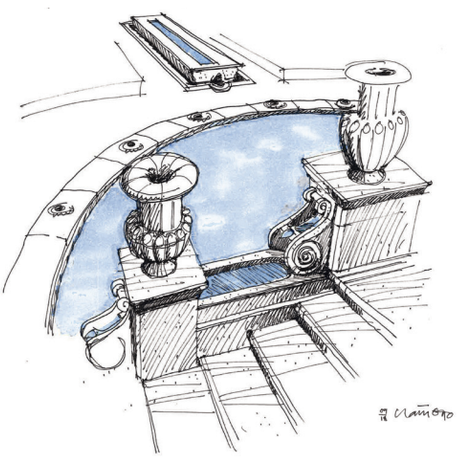

Haven ved Vaux-le-Vicomte, Maincy, syd-øst for Paris, Frankrig. Anlagt ca. 1660 af gartner og havekunstnerAndré Le Notre. I Vaux-le-Vicomte er vandet i høj grad brugt som et strukturerende element og som en del af havens arkitektoniske hovedgreb. De store rolige vandspejl er en åbenlys merværdi for anlægget

De fleste vandspejl i Vaux-le-Vicomte ligger i cirka samme niveau som belægningen, og bassinets kant er minimeret, så det er meget diskret. Både niveauet og kantningen gør, at vandspejlet visuelt får en så stor udstrækning som muligt. En høj kant ville blive spejlet i vandet, så bassinet ville virke mindre. Et lavtliggende bassin vil have højere kanter, og et højtliggende bassin ville blive set mere fra siden, og begge dele ville få bassinet til at virke mindre. Ved at bearbejde kanterne på den måde opnår Le Notre en effektfuld spejling af himlen, og bassinerne får en stor visuel effekt

Most of the water surfaces at Vaux-le-Vicomte lie at about the same level as the paving, and the edge of the pools are minimized and thus very discreet. Both the water level and the edging allow the water surface to visually gain as large an extent as possible. A higher edge would be reflected in the water, making the pool appear smaller. A low-lying pool would have taller edges, and a high lying pool would be seen more from the side, and both of these effects would make the pool appear smaller. By treating the edges in this way, Le Notre achieves an en impressive reflection of the sky, and the pools gain a great visual effect

Man kan forestille sig, at kanalen i Vaux-le-Vicomte, som vist på billedet, kan bruges til at transportere vand som en rende. Det vil sige, at der vil være et permanent vandspejl, og overskydende vand vil blive transporteret videre. Ved større regnhændelser vil vandet stuve sig op, måske til muren til højre i billedet. Ved at terrassere kanterne omkring et bassin eller en kanal opnås en merværdi, idet det bliver muligt at komme tæt på vandet og bruge de omgivende arealer, når de ikke er oversvømmede. En rende kombineret med et bassin, som ovenfor beskrevet, vil endvidere kunne have en rensende effekt, så sedimenter bundfælder sig undervejs gennem renden. Fotos Jacob Fischer

One can imagine that the canal at Vaux-le-Vicomte as shown in the photo, can be used to transport water like a canal. That is to say, there would be a permanent water surface and surplus water would flow onward. As the result of large cloudbursts, the water would dam up, perhaps to the wall to the right. As the terraces run close to the edges of a pool or canal, an increased value is achieved in that it becomes possible to venture close to the water and use the surrounding areas when they are not flooded. A channel combined with a pool as described above, could also have a cleansing effect, as sediments could settle during the passage through the channel. Photos Jacob Fischer

Vaux-le-Vicomte, Frankrig

Vaux-le-Vicomte er stringent i sit formsprog og består i hovedtræk af store vandflader, skovpartier og græstæpper. Haven har en tydelig midterakse, som gennembrydes af to store akser på tværs. Hele anlægget er bygget op af få elementer; den dybe skov, der er gennemskåret af alleer på kryds og tværs, og vandets refleksion af himlen. I Vaux-le-Vicomte er der ikke brugt egentlige render, men de bassiner og kanaler, der er i anlægget, kan alligevel godt inspirere til, hvordan render i LAR-anlæg kan anlægges, hvis bassinerne tænkes som et element, der transporterer vandet og har et permanent og dynamisk volumen.

I Rousham er der en lille rende, som har en særlig stor betydning i anlægget. Renden er en lille strøm, som snor sig gennem et skovparti. Den leder frem til havens skyggefulde hjerte, som er et lille ottekantet bassin, der ligger i en lysning i skoven. Renden er meget diskret og præcis, og som i resten af anlægget fremhæver den kontrasterne ved at spejle lyset mellem trækronerne og trække det ned, hvor skoven er mørkest. Foto Jacob Fischer

At Rousham, there is a small channel, which has an especially great importance in the scheme. The channel carries a small stream that winds its way through a wooded area. It leads to the shady heart of the garden, which is a small octagonal pool, lying in a clearing in the woods. The channel is very discrete and precise, and in the rest of the scheme emphasizes the contrasts by reflecting the light between the treetops and drawing it down, where the woods are the darkest. Photo Jacob Fischer

Haven ved Rousham, Oxfordshire, England. Arkitekten og havekunstneren William Kent videreudvikler ca. 1730 den oprindelige have. I Rousham har vandet en tilnærmet naturlig udformning som en slynget bæk og en skovsø. Renden, som er vist på billedet, fungerer som et ledende element, der både viser den gående videre i haven og giver plads til ro og fordybelse

Rousham, England

I Rousham arbejdes der med at trække landskabet og naturen ind i haven og ophæve grænserne mellem landskab og have. Der er i haveanlægget leget med kontraster mellem rumligheder; åbne græsflader med udsigt ud over bakkelandskabet og massive træplantninger, som åbner sig op i lysninger. Der arbejdes med at ophæve grænserne mellem landskab og have ved at placere bygværker rundt omkring i anlægget og ude på marken som fixpunkt for sigtelinjer. Renden, der fører gennem skovpartiet, er et pejlemærke i haven og fungerer som en vejviser. I LAR- projekter vil en elegant og spinkel rende som denne kunne håndtere daglig regn, men ved større regnhændelser skal der indarbejdes mulighed for ekstra kapacitet. Det kan eksempelvis gøres ved at anlægge stien med fald ind mod renden, så den kan fungere som en del af vandvejen i tilfælde af kraftig regn.

Sammenligning af anlæggene

Alle fire haveanlæg kan give inspiration til tekniske løsninger som vanding af træer, magasinering af vand og udfordringer med terræn. Samtidig bidrager de med stærke arkitektoniske greb, der giver anlægget identitet, genkendelighed og sammenhæng. Alle fire haver sætter sanserne i spil – med vandets stoflighed, form, lyde og solens glimt og spejling af himmelen og trækronerne.

Vandet er brugt som et centralt led i havernes arkitektoniske hovedgreb. I Patio de los Naranjos er vandet ikke det bærende element, men det understøtter det bærende element, som er træerne. I Villa Lante er vandet hele tiden i centrum, både fysisk i anlæggets akse og som centrum for opmærksomheden. I Vaux-le-Vicomte er anlægget båret af de store, stramt styrede spejlbassiner og de store skovpartier og alleer. I Rousham er vandets betydning lidt underspillet, helt i tråd med konceptet for en romantisk have.

Noget af det, som kan inspirere en nutidig praksis, er, at anlæggene er bygget uden teknologisk udstyr som eksempelvis pumper. Haverne fungerer med enkelte tekniske løsninger som ind- og udløb, rør og naturligt vandtryk. I nutidige LAR-projekter kan planlæggeren og den projekterende let komme til at gå ud ad en vej, hvor der bruges teknologiske løsninger på problemerne, men det er dyrt, det er driftstungt, og det kan risikere at ende med installationer, som fremstår klodsede og er vanskelige at indpasse i omgivelserne. Hvis planlægger, projekterende og bygherre kan gå et skridt tilbage og planlægge anlæggene grundigt fra starten, er der måske mulighed for at skabe mere lavteknologiske anlæg, som er bedre tilpasset de lokale topografi og landskabet.

De fire anlæg er bygget i naturlige og robuste materialer, der patinerer smukt og holder i mange år. Mange af materialerne har også en tekstur og farve, der kan skjule – og tåler - aflejring af sedimenter bedre end glatte, ensartede materialer som beton, hvilket er en fordel i forhold til rensning af vand, idet tungmetaller binder sig til organisk materiale med en ru overflade. Vandet løber dog hurtigere i en glat rende, så hvis vandet skal hurtigt væk, skal den projekterende have det med i sine overvejelser. Naturmaterialer har en æstetisk værdi og lang holdbarhed, så selv om en betonrende er billigere at købe og anlægge, er det måske hverken den billigste eller bedste løsning i et totaløkonomisk perspektiv.

I de fire haver er vandet tænkt ind fra starten, modsat LAR-projekter, hvor vandet ofte skal indpasses i en allerede eksisterende bebyggelse. Derfor kan det være svært at få LAR-elementerne indarbejdet i anlægget som en fuldt integreret del af organiseringen af arealet og konceptet. Eksempelvis kan små render med strandsten fremstå som fremmedelementer i et bebygget område med fliser og klippede hække. Derudover er det vigtigt at huske, at der ikke altid er vand i render i LAR-anlæg. Derfor vil det være en fordel at udforme renderne, så der holdes vand tilbage på de steder, hvor det ønskes, eller at udforme dem så de har en æstetisk værdi også uden vand.

Noget af det, der kan opleves som en ulempe ved render i LAR-anlæg, er, at de samler skidt og affald, hvilket kan have betydning for, hvordan området fremstår, om det indbyder til ophold og for rendens funktionalitet. Hvis et overløb f.eks. er stoppet til, mister anlægget sin funktion. Som projekterende er det vigtigt at tænke renderne, eller LAR-anlæggene, ordentligt igennem i forhold til drift og vedligehold. Vidensdeling af erfaringer med drift af LAR-anlæg vil sandsynligvis være et værdifuldt grundlag for planlægningen af fremtidige anlæg. Der vil i mange tilfælde være en øget drift ved anlæggelse af et LAR-anlæg, så måske handler det også om, at den øgede drift skal accepteres af kommunerne, forsyningen, boligforeningerne, ejerne og/eller andre med ansvar for drift. Der er en mentalitet, der skal ændres, hvilket kan være svært efter mange år, hvor der er blevet skåret ned på driften.

For landskabsarkitekter er der er meget at lære af at se på, hvordan vand er blevet brugt i historiske haveanlæg. Det vigtigste er at huske den historie, som man indskriver sig i. Inden man lader sig rive med af LAR-bølgen, kan det være en stor fordel at trække på de erfaringer, som ens forgængere har gjort sig. Der er mange avancerede produkter på markedet, der kan løse udfordringerne med øget vandmængde med teknologiske løsning, men måske kan udfordringerne løses på en mere enkel måde og samtidig skabe værdi for mennesker og natur.

Freja Løgager Kynde, landskabsarkitekt MDL

Artiklen er skrevet i forbindelse med deltagelse i efteruddannelseskurset Klimatilpasning vha. grønne teknologier ved Københavns Universitet

Litteratur

Backhaus, A., Jensen, M.B. og Fryd, O: LAR-bogen – Håndtering af regnafstrømning I: Byens landskab. (Lærebog under udarbejdelse. Noter 2018)

Jellicoe, G. og Jellicoe, S.: The landscape of man. Shaping the environment from prehistory to the present day. Thames & Hudson, 1975, 3. udg. 2004

Moore, C. W., Mitchell, W.J. og Turnbull, W.: The Poetics of Gardens. MIT Press, 1988, 2. udg.1993

Sørensen, C.Th.: Europas Havekunst. Fra Alhambra til Liselund. Atrkitektens Forlag 1959. Genudg. af Fonden til udgivelse af Arkitekturværker, Arkitektskolen i Aarhus, 1979

BOGOMTALE

'Graphic concrete' er en metode, hvorpå man kan præge motiver ind i betonen. Det ønskede mønster trykkes med en retarder (materiale, der anvendes til frilægning af stenmateriale i nystøbte beton- og mørteloverflader) på en dug, og betonen støbes nu med denne dug som forside. Når overfladen efter endt afformning spules, frilægges betonoverfladen i områderne med retarder, og mønsteret fremtræder
'Graphic concrete' is a method with which one can stamp motifs in the surface of concrete. The desired pattern is printed with a retarder (the material that is used for the exposure of stone aggregate in newly cast concrete and mortar surfaces) on a cloth, and the concrete is cast with this cloth as the face. When the surface is exposed after removal of the formwork and washed, the concrete surface is exposed in the areas with the retarder and the pattern appears

Faunapassagebroen ved Dyrehaven i Silkeborg af Preben Skaarup Landskab og SWECO var indstillet til In Situ Prisen i 2017, og man forstår godt hvorfor. Hvem havde nu troet, at SF-stenen (som man så ofte er bladret forbi i kataloget) kan se så smuk ud?
Fauna passage bridge at the Dyrehaven animal park in Silkeborg, by Preben Skaarup Landskab and SWECO, was nominated for the In Situ Prize in 2017, and it is easy to understand why. Who would have thought that the SF-stone (that one often flipped past in the catalogue) could appear so beautiful?

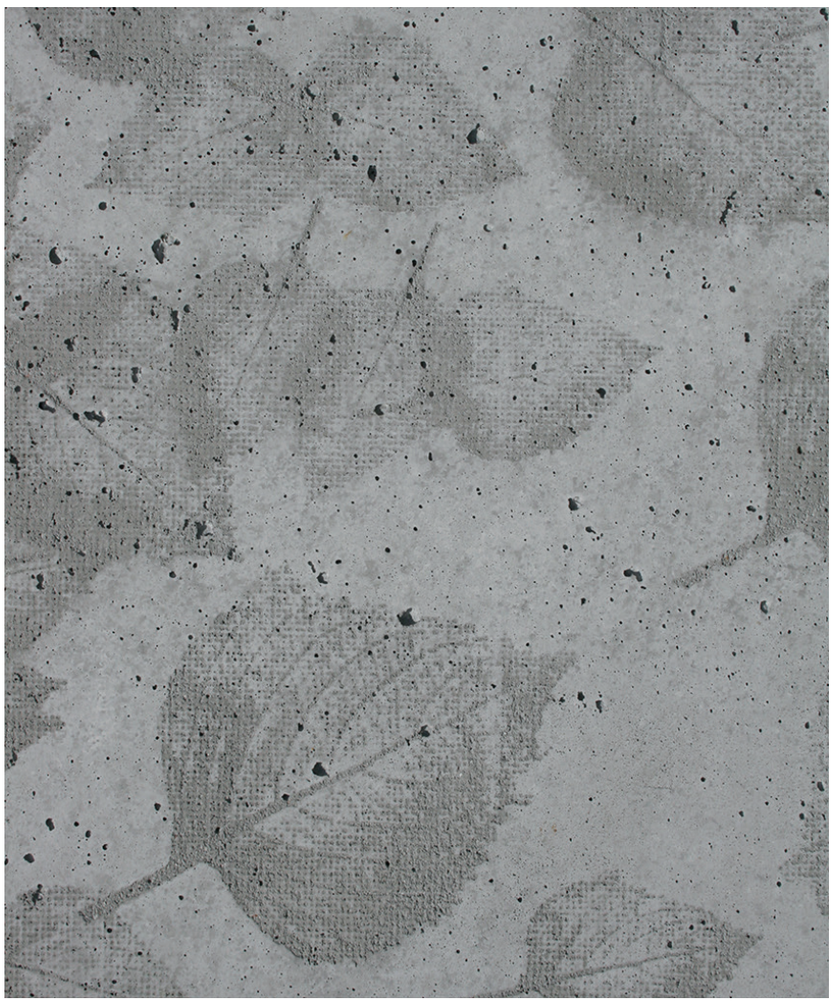

Materialet med de mange ansigter

Jørgen Hegner Christiansen: Dansk betonarkitektur. Med forord af Carsten Thau. Fotograferet af Torben Eskerod. Tilrettelagt af Carl-H.K. Zakrisson Forlaget Vandkunsten, 2018. 240 s., 350 kr. ISBN 978-87-7695-536-6

"Mennesket kan dø af kedsomhed, sagde man i tresserne i relation til massebyggeriet af etagehuse lagt ud som kompasnåle og opført i beton; et materiale, der af den grund blev forkætret ... disse drabantbyer og en mekanisk repetitiv tilgang til arkitekturen som disciplin bragte beton i miskredit".

Sådan skriver idéhistoriker og ordgymnast Carsten Thau (der på vanlig vis kommunikerer sin afgrundsdybe viden om arkitekturens historie, så man er sikker på at vågne, skulle man af den ene eller den anden årsag være faldet hen) i sit forord til Jørgen Hegner Christiansens værk om dansk betonarkitektur.

En bog der, ifølge forlaget, er tænkt som inspirationskilde for arkitektstuderende og arkitekttegnestuer landet over. Thaus forord efterfølges af en omhyggelig og kronologiske gennemgang af dansk betonarkitekturhistorie af Hegner Christiansen selv; herunder et mindre afsnit om betonbelægninger, hvori det er muligt at få genopfrisket sin viden om efterkrigstidens landskabsarkitekters eksperimenter med nye belægningsformer.

Ja, det var C.Th. Sørensen, der skabte den sekskantede Bellahøjflise (der stadig er i produktion). Og jo, Sven Hansen arbejdede med trekantede fliser (et på daværende tidspunkt vovet valg!) til udearealerne omkring Glostrup Amtsygehus. Albertslund (Syd)-stenens tilblivelse og de udendørs belægninger omkring Solrød Center og kunstmuseet HEART i Herning berøres også i afsnittet, der rundes af med 2000'ernes in situ-støbte betonflader, dog her alene eksemplificeret ved Marianne Levinsens

Elefanthuset i ZOO. Foster and Partners valgte at indfarve betonen med jernoxid for at komme frem til den helt specielle rødbrune nuance. Farven skulle matche det oprindelige elefanthus' patinerede teglstensfacader. SLA var landskabsarkitekter. Fotos Torben Eskerod

The Elephant House in the ZOO. Foster and Partners chose to tint the concrete with iron oxide in order to achieve the very special reddish brown nuance. The color should match the original elephant house's patinated brick facades. SLA served as the landscape architects. Photos Torben Eskerod

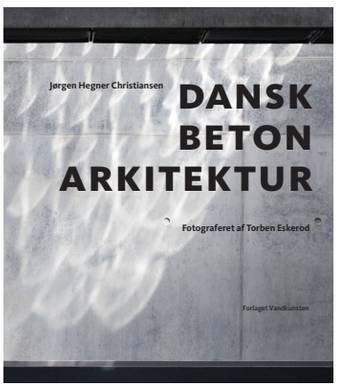

(geniale) betonpromenade ved CBS på Frederiksberg. Den kostede overflade og de udsparede, cirkulære huller til rødeg og elefantgræsplantninger er et gennemført og smukt eksempel på brug af pladsstøbt beton i landskabet.

Bogens hovedkerne består af 21 udvalgte 'cases', fine eksempler (hvem bliver nogensinde træt af at se på kirkerummets rundede hvælvinger i Utzons Bagsværd Kirke?) på, hvordan dette plastiske, i hvert fald i sin tidlige fase, materiale er blevet anvendt gennem tiderne. Kun et par enkelte betonbelægningsprojekter, heriblandt faunapassagebroen ved Dyrehaven i Silkeborg og broen over Gudenåen, begge af Preben Skaarup Landskab, har sneget sig med. Bygningskroppene er værkets primære fokus. Og dermed er bogen, trods sine mange helsidefotos, måske ikke et decideret visuelt inspirationsværk for landskabsarkitekter. Mange af de 21 cases har oven i købet tidligere været heftigt eksponeret i medierne, men det er heller ikke bogens præmis.

Til gengæld er et appendiks sidst i bogen, der bl.a. opridser de mange muligheder for efterbehandling, og dermed forskellige visuelle udtryk (betonens ansigter), spændende og relevant læsning, uanset om man hælder mest til bygnings- eller landskabsarkitektur.

Både Carsten Thau og Jørgen Hegner Christiansen berører emner som fremtidens betonteknologi, bæredygtighed og cirkulær økonomi. Iflg. Hegner Christiansen produceres der årligt 2 mio. ton betonaffald i Danmark. Det havde været oplagt at udfolde de allernyeste tendenser inden for genanvendelse som f.eks. brug af nedknust beton som tilslagsmateriale.

Som Hegner Christiansen skriver: "... allerede i materialevalget ligger spørgsmål om bæredygtighed, som arkitekterne vil komme til at forholde sig aktivt til i fremtiden".

Tine Gils, landskabsarkitekt MDL

Et anderledes rosenkatalog

Nils Vest: Rosens sjæl. Med digte af Marianne Larsen. Nils Vest Film, 2018. 156 s., 198 kr. ISBN 978-87-993966-1-0

Nils Vest, som egentlig er filminstruktør, har lavet en bog om roser, som måske kan hjælpe landskabsarkitekter til at huske på de sanselige dele af faget. Han præsenterer en lang række roser, kun blomsterne – smukt flydende i vandfyldte skåle. De æstetisk sødmefyldte fotos garneres med Marianne Larsens poetiske digte skrevet over 'fænomenet rose'.

Forfatterens hovedærinde er at gøre opmærksom på rosernes nærmest magiske mulighed for at bringe betragteren væk fra dagligdagen og til en tilstand af erkendelse af sammenhængen mellem mikrokosmos og makrokosmos. Roserne er udvalgt efter, hvor kraftigt de har virket på fotografen. Bogen slutter med forfatterens personlige brugsanvisning:

"Størst glæde får man, når man kan vandre rundt med bare fødder i dugvådt morgengræs og se, hvad natten har bragt af forandringer".

Bogen er ikke et opslagsværk for rosen-interesserede, der vil have en masse facts om sundhed, højde etc. Og dog kan den hjælpe til at lære en masse rosensorter at kende.

Månederne fra maj til december får hver deres buket af roser. Der lægges ud med maj måneds robuste mangegangsblomstrende buskroser, som har rugosa-gener og derfor er livskraftige og udholdende. *Thérèse Bugnet* og *Baronne Prévost* sejler rundt i hver deres glasskål og melder forår og sommer. Juni bugner af roser, fra de sarte pigeagtige som *Cornelia* og *Alexandra* til *Flammentanz*, der anbefales til de hundrede procent forelskesaktive. Et bredt sortiment præsenteres over de næste måneder hver med deres farver og fylde. *Augusta Louise* bliver til en seksdages præsentation fra lysegul-rosa dag et over farveforvandling frem til det endelige forfald dag seks. En god anledning til at forsøge at leve sig ind i livscyklussens mange faser. *Our Last Summer* og *Munstead Wood* viser alderens værdighed i smukke overraskende farver.

Man kan ved at bladre i den lækre bog forsvinde helt ind i sansningens og poesiens verden. Måske kan bogen være en god anledning til at huske, at landskabsfagets inderste nerve rummer fornemmelse for vækst og skønhed, som plejes ved at skærpe opmærksomheden langt ned i detaljen.

Bogen kan udmærket bruges som et stykke værktøj – en redningsplanke, når den elektroniske energi har ført og forført længe nok.

Lone van Deurs, landskabsarkitekt MDL

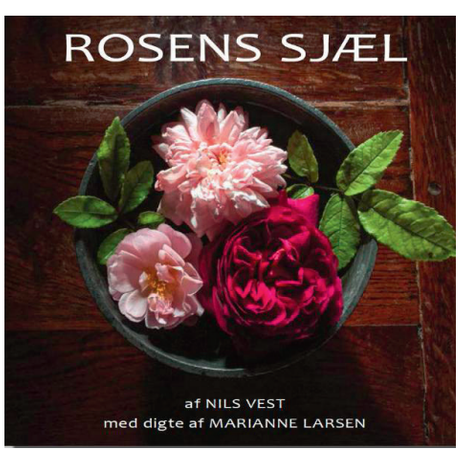

En lærling takker sin mester

Lodewijk Wiegersma: Sven Ingvar's Garden – And Other Essays On The Oeuvre Of Landscape Architect Sven-Ingvar Andersson. Publisher Blauwdruk, 2018. 84 s., 17,50 € fra Student Bookshop Aarhus, Cappelen Damm Tanum eller www.uitgeverijblauwdruk.nl. Engelsksproget. ISBN 978-94-924741-1-7

En af Sven-Ingvar Anderssons gamle elever, den hollandske landskabsarkitekt Lodewijk Wiegersma, har skrevet en sober og oplysende bog om SIA, professorens kaldenavn dengang i slutningen af 1960'erne. Med sin enkle og bølgende fortællestil kommer forfatteren langt omkring, og man lærer næsten den begavede, elegante svensker personligt at kende både som menneske, underviser, foredragsholder, skribent og udøvende landskabsarkitekt.

Et udsnit af en ikke super velplejet, men heller ikke forsømt have – Marnas have i Skåne – med kuplede buske, en furet pilestamme, græs og grus, en granitsten hentet fra marken, et havescenarie med et beskedent hvidkalket hus som baggrund er valgt som forside. Tonen er slået an, og teksten på indersiden af omslaget forstærker indtrykket med SIA's egne ord om sin have: ... "men jeg holder af, at haven viser livskraft – og den uundgåelige vej til dødens stilhed – som giver plads til nyt liv".

Bogens præludium indfører læseren i landskabsfagets udvikling fra Brandts klare tanke og blomsterglæde til Sørensens enkelhed og beskedne brug af planter. Fagets to store pejlepunkter, som hver især havde deres personlighed og faglige profil. Så stilles skarpt på efterfølgeren, og resten af bogen forklarer og viser, hvordan SIA formåede at finde sin egen vej.

Næste kapitel er en kaleidoskopisk rejse, hvor brikker af liv og tanker spejles og stykkes sammen til farverige, indholdsrige billeder, fyldt med en mangfoldighed af aha-oplevelser.

Brikkerne hedder for eksempel fri form/rig beplantning/cirkel og linje/et uventet twist/tegnebordsassistance/forelæsninger/en buket af lyserøde roser/skitsering/ skrive/selvreflekterende. Forfatteren gør os gennem sine stykvise udsnit meget klogere på Sven-Ingvar og samtidig på landskabsfagets bredde og dybde, spændinger og muligheder.

Efter denne grundige præsentation af fag og udøver med lyset rettet på Sven-Ingvar Andersson præsenteres en lang række arbejder ordnet i hovedgrupper, hvor der inden for hver gruppe er præsenteret steder med stor gennemslagskraft. Hvert arbejde forklares gennem en nøgtern tekst, forfatterens skitse, der viser hovedstrukturen, aktuelle fotos og små udsagn, der favner idéindholdet af arbejdet.

Eksemplerne giver en vandring rundt i Europa: Malmø, København, Ronneby, Wien, Paris og Amsterdam for blot at nævne nogle af de kendte steder. En inddeling ikke over tid, men i forskellige hovedgrupper, først de offentlige pladser, så renoveringsopgaver efterfulgt af de store prestigefulde pladser for til slut igen at ende hjemme i Marnas have.

Specielt Marnas have er omtalt med stor grundighed suppleret med en række fotos som en vandring gennem SIA's have gennem alle årene (1954-2007).

I epilogen afslutter forfatteren med et af de sidste arbejder, Akademihaven i Sorø, hvor cirklen og linjen forenes. Dette arbejde står lidt isoleret og er efter min mening ikke helt i takt med de tidligere arbejder.

Lykkeligvis sættes sidste punktum i form af forfatterens interview fra 1998 med Sven-Ingvar Andersson. En fin afrunding med endnu en række tanker og meninger omkring landskabsfaget mange facetter.

Man kunne forestille sig, at den fine, beskedne, men meget indholdsrige bog kom på 'pligtlæsningslisten' for alle landskabsarkitektstuderende. Der er et lager af stof til tanke og eftertanke lagt i ord og illustrationer.
Lone van Deurs, landskabsarkitekt MDL

Herover. Akademihaven i Sorø, 2000.
Fotos Inge Mette Kirkeby
Nederst. Marnas have. Foto Lodewijk Wiegersma
Top. Herover. Akademihaven in Sorø, 2000.
Photos Inge Mette Kirkeby
Below. Marna's garden. Photo Lodewijk Wiegersma

SUMMARY

Interview with SLA, Aarhus, p. 194
Ulrik Kuggas

In 2015, SLA established a branch office in Aarhus. Today, architect Karsten Thorlund is the leader of the office together with two project leaders Bente Ulrikke Weinreich and Tina Hinge Christoffersen. With only three years practice in Aarhus, there are not many completed projects to show at the moment. We thus spoke about the projects the office has on the table at the moment, of which several are due to be delivered soon, and about the thoughts SLA has had during the project and building phases. The interview will thus deal with a number of themes, which are all related to a place/project, but also are an expression of some of the underlying trends in the office's work.

The temporary: Skovbadet Ø is SLA's other temporary city space project in a three-year commission with Aarhus Festival Week under the heading, Bridging. Skovbadet Ø lies as a half kilometer long belt in the eastern part of the harbor, known as Aarhus Ø. In the distant future, there will be a light rail system here, but now there is a mixed forest with 600 deciduous and evergreen trees in clods of earth tied to panels covered with a thick layer of chipped bark. Here and there, there are tree trunks and scattered jets send water vapor out in the temporary installation. After the festival week, the trees will be transported to Gellerup and placed together with the already more than 1,000 trees, that are planted in the grand transformation of this iconic urban quarter.

The mental picture – Gellerup City park: A striking example of an urban quarter, which in everyone's consciousness has developed to a well-established mental picture, is Gellerup parken. The building structure closes on itself, and the many problems that the quarter has accumulated through the years. SLA is now in the process of establishing a city park of more than 10 hectares. In the park SLA has chosen to plant a quite large number of exotic species in between Scotch pines, hornbeams, common alders, hawthorns and other common species in the Danish landscape. All together more than 100 different tree species. Karsten says that in addition to the great sensory variations for those who stroll through the park, there is also the thought that the choice of plants should underscore the exotic element in this city quarter - diversity in the composition of residents.

Edges: The flooding of the urban harbor areas in Lemvig brought out the need to safeguard the city against storm surges - also in the east harbor. In connection with this, SLA won a two-stage competition in May 2017, and the completed project was inaugurated in October 2018. A toned down design with a simple form characterizes the promenade along the water and the new public spaces. The materials are predominantly hardwoods and in-situ concrete, and it appears safe and matter-of-fact.

Along the opposite edge, in toward the city, it was important to open up, so that one can see the boats that are anchored there, from the city on the way down toward the harbor and thus create a stronger and better connection between the city and harbor. Projects like this, where one wants to preserve a coarse work environment, are always at risk of ending up as neat, polished settings, thus losing the original attractive force.

Forest types: The new educational center in Aabenraa lies in a scenic area with a view to the Mølleå stream and C.Th. Sørensen and Junggreen Have's iconic poplar avenue. Henning Larsen's 1-2 story building complex has a rectangular lacinated structure. Up to this, SLA designed a both organic and disintegrated structure. It has been a question of creating a number of sensual outdoor spaces and especially a large collection of plants. The question being why not teach the future educators the difference between herbs, bushes and trees in the Danish nature by quite simply opening the door and stepping outside, and as Karsten says: giving future nurses and social workers hands on experience with nature's healing powers. Therefore, around the buildings, there are small groves of pine, oak and linden as well as hazel copes, alder bogs, etc. across the two-hectare site. The groves each represent a familiar type of forest.

Landscape art: There was no actual program for a new interpretation of the shooting society's 100 year old garden, which lies like peninsula out into Vejle Fjord. The office registered what worthwhile landscape elements could be reinforced and expanded. Thereafter they suggested a vigorous redevelopment of the path network, street furniture and playground equipment and the establishment of a great number of new hedges to define spaces and intervals and alternately hide and frame the view to the fjord.

In the course of the conversation, Karsten says that he does not like it when the office can be recognized by the form, or when the form takes a central space. He is much more occupied by which experiences the individual cyclist, dog walker or jogger has when they move through the space and are confronted with nature.

However, they do not completely escape from recognition. This is no doubt due to the fact that the underlying philosophy activates a flow-driven form language, and that no one can be totally innovative all the time.

Hyllie's largest park, p. 204

In the fall of 2017, Malmö city announced a competition for the design of a new city neighborhood park in Hyllie in south Malmö. This urban quarter is on of the city's largest development areas with a planned scope of about 12,000 homes and as many businesses. Already today significant areas of the urban structure are completed especially large projects like Emporia shopping center, Malmö arena and Malmö fair. As a green counterweight to the dense urban environment, a 64,000 m2 park is planned that will be developed in stages, concurrently with the building schemes' completion. The park is described in the competition program as a "Park for the future," which should have the same dignity as the parks in the inner city and provide a natural point of interest for all of Malmö's citizens. To provide answers as to how this future park should be was also part of the competition requirements. In addition, the city was looking for a park proposal that was well designed and innovative.

The competition consists of two stages, In the beginning of 2018, 24 prequalification proposals were submitted, of which four teams were selected to compete for first prize. On August 28, 2018, the winning proposal was revealed, "The park of the future is never finished" by Nyréns Arkitektkontor in collaboration with the Ekologigruppen, Marcus Abrahamsson Arkitektur, plant consultant Peter Linderoch Luxera. The winning team now has the task of developing the competition proposal in consultation with the city of Malmö and those living in the neighborhood of the park. Thereafter follows the detail design of the first stage with an expected building start in the spring of 2020.

Pete Avondoglio

FOCUS-LIGHTING AS
TEL +45 4914 8080
FOCUS@FOCUS-LIGHTING.DK
FOCUS-LIGHTING.DK

keeptmoving.dk

Sky Park

Sky serien består af en parklygte, et vægarmatur og en pullert.

Design: AART designers

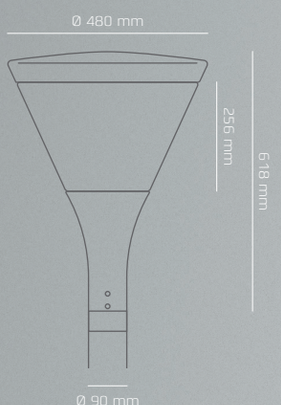

FOCUS-LIGHTING

OPLAND KÅRET SOM GAZELLEVIRKSOMHED 2018

Opland er blandt de udvalgte gazellevirksomheder i 2018. Dagbladet Børsen kårer hvert år en række virksomheder, som har vist en stærk og kontinuerlig vækst med en fordoblet omsætning over de sidste fire regnskabsår. Opland arbejder for tiden bl.a. med nedenstående projekter.

Skybrudsprojekt i Grøndalen på Frederiksberg

Frederiksberg Kommune har i de senere år lagt en indsats i at klimasikre kommunen. Indsatsen skal ruste kommunen mod fremtidens ændrede klima, men samtidig også skabe et grønnere og mere frodigt Frederiksberg.

Grøndalsparken strækker sig som et bølgende, grønt bælte fra Damhussøen til Borups Allé og Bispeengbuen. I forbindelse med denne indsats har Opland stået for fornyelsen af Grøndalens parkområde fra Flintholm Station til Grøndalsenge ved Femte Juni Plads. For at fremtidssikre området omkring parken og reducere problemer i forbindelse med skybrud er projektet udarbejdet som et omfattende LAR-projekt.

Projektets LAR-system skal sikre området mod oversvømmelse ved skybrud. Overfladevand fra Flintholm Svømmehal, dræn og forplads afledes derfor til Grøndalens lavning. Skybrudssikringen er indarbejdet i Grøndalens græsklædte og forsænkede terræn mod syd og i et langstrakt terrænforløb mod nord, der fører vandet videre.

I parkens laveste punkt er der anlagt en mindre sø, hvor overfladevand fra alle regnhændelser samles. Ved store regnhændelser stuves vandet op i parkens skålformede terræn og derefter mod nord via en grøft, hvor vandet til sidst ledes til kloakken ved Grøndalsengen. Tagvand fra bygninger langs med Grøndalen skal fremover ledes til LAR-projektet – også via overfladeløsninger. Frederiksberg Kommune planlægger dertil at afslutte LAR-projektet ved også at inddrage Grøndalsengen.

Grøndalens rekreative aktivitetslandskab er anlagt i parkens sydlige del. Et skålformet skate-landskab fungerer som bindeled mellem Flintholm Svømmehal, Flintholm Station, parkens stisystem og Grøndalens legeplads, projekteret af Opland i 2005. Grøndalens skate-landskab fungerer desuden som regnvandsbassin ved større regnhændelser, hvor vandet derfra vil ledes til parkens forsænkede terræn og sø.

På begge sider af parkens stiforløb ligger en blomstereng.

Projektet er udarbejdet i samarbejde med Frederiksberg Kommune og Frederiksberg Forsyning. Øvrige samarbejdspartnere er SNE Architects, Malmos A/S og FSR Beton.

Grøndalen på Frederiksberg. Illustration og foto Opland

Markedspladsen i Hillerød

I det centrale Hillerød ved Frederiksborg Slot har Opland vundet totalrådgivningsopgaven med fornyelsen af Markedspladsen. Der skal etableres en ny busholdeplads, byens mange turister og besøgende skal ledes igennem det historiske Hillerød, og med til opgaven hører fornyelsen af et parkområde.

Bygherre er Hillerød Kommune, og projektteamet består af Opland, Dines Jørgensen & Co, Valentin Trafikrådgivning og ÅF-Lighting.Projektet forventes udført i løbet af 2019.

Nye indgangspartier til Bernstorff Slotshave

Opland har fået til opgave at udforme nye indgange til Bernstorff Slotshave i Gentofte. Slotshavens i alt tretten indgange skal fornyes, det gælder bl.a. låger, inventar til ophold, renovering af trappeløb og befæstelser samt ny beplantning.

Bernstorff Slotshave blev anlagt i slutningen af 1760'erne i fransk rokokostil med åbne græsklædte sletter omgivet af skov. Bernstorff-familien plantede på den tid ukendte og eksotiske frugt- og træsorter, og haven hører i dag under Slots- og Kulturstyrelsen.

Kilde: Nyheder fra Opland

Områdefornyelsen ved Sunds Sø, MOVE Arkitektur. Foto Lars Ravnemose, Herning Kommune

HERNING KOMMUNES BYGNINGS-PRÆMIERINGSPRIS 2018

Bygningspræmieringsprisen for 2018 gik til tre projekter: ankomstbygning og forplads ved Jyske Bank Boxen v. CUBO Arkitekter, motorvejs- og landskabsbroen ved Gødstrup v. Møller & Grønborg og den gennemgribende renovering af gågaden i Herning v. Schønherr A/S. Derudover uddeltes der i år også en påskønnelsespris til områdefornyelsen ved Sunds Sø. v. MOVE Arkitektur.
Inf. www.herning.dk

Motorvejs- og landskabsbroen ved Gødstrup, Møller & Grønborg. Foto Lars Ravnemose, Herning Kommune

BALLERUP KOMMUNES BYGNINGS-PRIS 2018

Prisen har 25-års jubilæum i år, og det er sjette gang, den uddeles. Kandidaterne findes blandt de projekter, der er realiseret i kommunen siden sidste prisuddeling. Ud over nybyggeri kan bygningsrenoveringer og anlæg også præmieres. I år uddeltes der fire priser, og der var vindere i alle de tre præmieringskategorier: nybyggeri, renovering og anlæg:

To private parcelhuse på Tranemosevej, tegnet for M. Mølsted af arkitekt Lars Køhler i samarbejde med Bjerg Arkitektur A/S.

Kombineret LIDL-butik og beboerhus ved Malmparken, tegnet for Innovater A/S og boligselskabet Baldersbo af JJW Arkitekter A/S.

Renovering af den almene bebyggelse Korngården, tegnet for Ballerup Almennyttige Boligselskab DAB af Domus Arkitekter.

Indsnævring af Ballerup Boulevard på en strækning ved Skovlunde, tegnet for Ballerup Kommune af Marianne Levinsen Landskab. Dommerkomiteens begrundelse lyder 'Indsnævringen af en del af Ballerup Boulevard fra firesporet vej til grøn boulevard præmieres for at være et stærkt byplanmæssigt greb og for sine store rumlige og grønne kvaliteter. Allerede nu ses tegn på, at projektet virker som 'åbningstræk' og formår at igangsætte byudviklingen omkring sig, samtidig med at bilisterne og områdets øvrige brugere har fået et nyt, grønt fælles rum. De reducerede vejbaner har givet plads, ikke bare til 'tilfældigt grønt', men til små lunde og opholdssteder langs fortov og cykelsti. Mængden af træer og variationen i træplantningerne vil på sigt give boulevarden sin helt egen karakter som et frodigt byrum og dermed kunne matche størrelsesforholdet på den by, der skal vokse frem langs boulevarden.
Inf.: Pressemeddelse fra Ballerup Kommune

Indsnævring af Ballerup Boulevard på en strækning ved Skovlunde, Marianne Levinsen Landskab

IFLA VERDENSKONGRESS I OSLO 18.-20.09.2019: COMMON GROUND

Å lære seg å leve med forandring er en felles utfordring som alt liv på jorden deler. Vi trenger utholdende motivatorer, inspirerende forskere og prosjekterende, intelligente kommunikatorer og modige politikere. Den globale utfordringen for et bærekraftig liv har mange aspekter. Bærekraft er ofte en kritisk faktor hvor demokratiske prosesser mangler. Den blå planeten er vår felles grunn. Hvem skal bestemme hvordan landskap og ressurser skal fordeles, utvikles og formgis?

Gjennom IFLA Verdenskongress 2019 vil vi se nærmere på bærekraftige bytransformasjoner, grønn mobilitet, sunne og vakre byer og medvirkning. I løpet av tre dage i Oslo ønsker vi å inspirere, utfordre og overraske. Vi vil gjerne at du kommer og deler dine synspunkter over det som blir utviklet, presentert og diskutert. Bli med i arbeidet med å forstå og beskytte vår felles grunn.

NLA har engasjert landskapsarkitekt MNLA Anita Veiseth som prosjektleder for IFLA verdenskongress i 2019. NLA står som vertskap for arrangementet, som vil foregå i Oslo Kongressenter. Styret har besluttet å arrangere IFLA-kongress sammen med ECLAS-konferanse i 2019. Landskapsarkitektutdanningen på Ås fyller dessuten 100 år i 2019.
www.ifla2019.com

GREEN CITIES FOR A SUSTAINABLE EUROPE

Green Cities for a Sustainable Europe har lanceret hjemmesiden *www.thegreencity.eu*

Sitet vil være en informativ platform for fagprofessionelle og andre, der gerne vil blive klogere på, hvordan vi med grønne løsninger – mere bynatur – eksempelvis kan bekæmpe de negative virkninger af klimaændringer.

Stigende urbanisering og klimaændringer kalder på nye løsninger, hvis livskvaliteten i byerne skal sikres. Bynatur har en positiv effekt på biodiversitet, klima og luftkvalitet, hvorfor grønne byer er bedre at leve, bo og arbejde i.

Platformen Green Cities for a Sustainable Europe tilbyder viden baseret på videnskabelige undersøgelser og innovative ideer, som kan stimulere udbredelsen af mere bynatur. Sitet er underopdelt i temaerne sundhed, klima, økonomi, biodiversitet og social sammenhængskraft.

Via modtaget EU-tilskud er igangsætning af aktiviteter på hjemmesiden, sociale medier, events, debatindlæg, faglige artikler og deltagelse i kongresser m.v. muliggjort, så budskaber og viden kan udbredes til så mange fagprofessionelle som muligt.

Green Cities for a Sustainable Europe er igangsat på initiativ af ENA (Europæisk Nurserystock Association, www.enaplants.eu) sammen med brancheorganisationer fra Belgien, Bulgarien, Danmark, Tyskland, Storbritannien, Frankrig og Holland.

PADELBANER

NYHED!

TRESS SPORT OG LEG | Udemiljø
Legeplads, park og udemiljø

WWW.UDEMILJØ.DK

Belysningen gør en forskel . . .

DELUX
DENMARK

CITY ELEMENTS
LED MAST

1 Lysmast/pullert til belysning af:
Torve, pladser, stier, vej , etc.

2 Kamera overvågning, WI-FI, GOBO,
højtaler samt batteri lader funktion.

3 Nød- eller taxaopkald samt
parkerings betalings terminal.

4 Fås i tre forskellige diameter,
højde: fra 1,2m til 9m.

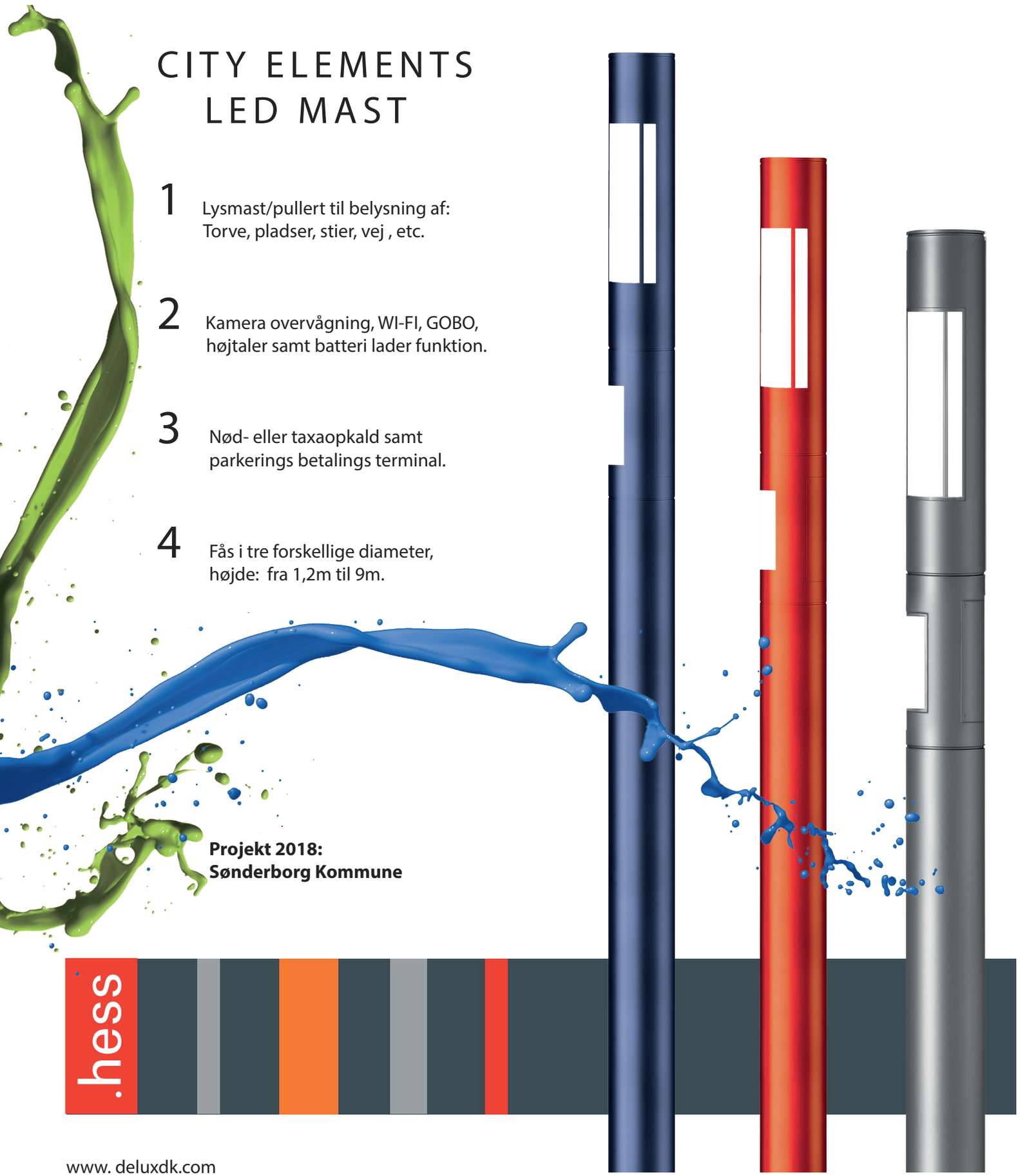

Projekt 2018:
Sønderborg Kommune

.hess

www. deluxdk.com